БАРЫ ДА УЬЛКЕЛЕНИ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

ЛЕНИН ЁЛУ

1918-нчи йылны апрель айындан башлап чыгъарыла

ТАЛАТГЮН 24 АПРЕЛЬ 1990

№ 49 (10535)

Багъасы 3 капек

КПСС-ни ОБКОМУНУ, ДАГЪЫСТАН АССР-ни ОЬР СОВЕТИНИ ВА МИНИСТРЛЕР СОВЕТИНИ ОРГАНЫ

ОРГАН ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ДАГЕСТАНСКОЙ АССР

ЛЕНИНСКИЙ ПУТЬ

Бугюн Магьачкъалада Дагъыстанны халкъ депутатларыны 1-нчи съезди ачыла

В. И. ЛЕНИН ТУВГЪАНЛЫ 120 ЙЫЛ БИТЕГЕНЛИКГЕ БАГЪЫШЛАНГЪАН ШАТЛЫ ЖЫЙЫНДА

СССР-ни Президенти, КПСС-ни ЦК-сыны Генеральный секретары М. С. ГОРБАЧЁВНУ

ЛЕНИННИ ГЬАКЪЫНДА СЁЗЮ

Ёлдашлар! Пагьмулар адамлагъа бары да девюрлерде тарыкъ болагъанлыгъы булан айырылма да айрыла ва олагъа гьар гезик бир тюрлю янындан гёрюне.

Янгыртып къурув бизге герти Ленинни ача. Шону булан бирге де ону политика ва теория варислиги, ол оьзю бугюн идея ва политика ябушувну ортасына чыкъгъан. Ону къыйматы да — янгыртып къурув танглагъан социализм.

Социалист идеяны оьсдюрювге ва яшавгъа чыгъарывгъа Ленин тенгсиз къошум этген. Шо идея асруну бары да аламатларындан, адашывлардан, къайгъылардан таба оьзюне ёл салывну давам эте. Ленин болмагъан буса, Октябрь болмагъан буса, инсанланы алгъа барывуну ва адамны оьзюню къыйматыны гьакъында бютюн дюнья тарихи масъаланы шолай янгы къайдада салма да бажарылмажакъ эди.

Ленинни дюньясын къуршама болмай. О адамны яшавуну бары да тармакъларын, жамиятны яшавуну бары да тюрлю якъларын, ишчилени сабанчыланы, интеллигенцияны, къатынланы, яшоьрюмлени — бары да класланы ва социальный къатлавланы къуршай... Шо дюнья, адамланы гьар тюрлюк аваралардан башлап, дюнья политикасыны лап уллу масъалаларын къуршай. Пачалыкъда, къылыкъны баш англавларындан тутуп, ихтиярлагъа ва низамгъа ерли. Политика ёлну масъаларында зор уллу агьвалатланы философия маънасына ерли.

майгъан затны политикада гележек заманны болажакъ заты булан бирлешдирмеге ону бажарывлулугъунда.

Политик ва теоретик гьисапда Ленинни диалектика гючю чалт алышынагъан гьалланы шартларында гёчюв девюрлер учун айрокъда бек къыйматлы. Бир-бирине къаршы факторланы бютюн жамын къуршамагъа, аслу барышны белгилемеге, агьвалатланы барышыны имканлы ёлларын алданокъ гёз алгъа тутмагъа ва асувлу политиканы къурмагъа бажарагъанлыкъ — биз уьйренмеге ва уьйренмеге борчлу ленинчи уллу бажарывлулугъу муна.

Владимир Ильични бу йыллыгъы янгыртып къурувну оьтесиз бек гючлю, бурулув девюрюне рас гелген. Тюрлениевлени иши жамиятны оьр къыставуллукъну ерине гелтирген.

Янгыртып къурув оьзю яшав болуп токътагъан. Ол кёп затны гьакъында янгыдан ойлашмагъа, кёп затгъа янгыдан къарамагъа, шоланы ичинде бизин оьтген заманыбызны гьакъында да къарамагъа борчлу этген. Адамлар баш вакътилеге къарай, уллу революциядан чыкъгъан ва гьали ону оьзю учун да, бютюн дюнья учун да шондан аз агьамиятлы тюгюл янгы революция талап этилген бу не жамият экенни англамагъа сюелер.

Гьали бизге шонда белгиленип токътамакъ айрокъда бек агьамиятлы, неге тюгюл XX асруну тарихинде янгыртып къурув янгыз уллу социальный революцияланы оьлчевлеринде чекмеге болагъан агьвалат гьисапда оьзю бизин...

Дюр, ону «иконагъа» айландыргъан ва гьали биз шо негер этилгенни яхшы билеген заманда Ленинни атына ва келпетине къаравланы гьайгевлюкге ерли ойлашылмагъанлыгъына ахыр салмагъа заман болгъан. Шо не къайдада гёрюне ва не ерде этиле буса да — бизде яда тыш уьлкелерде — биз Ленинни эсделигин гьюрметсизлейгенликни къатты кюйде айыплайбыз.

Ленинни учуз къайдада къабул этивню биз не къадар чалт алдын алсакъ, ону зорлугъун, ол замангъа къыйышывлу ва бизге тарыкълы экенин шо къадар яхшы англажакъбыз. Шо тынч тюгюл буса да, неге десе вождну шолай келпети он йыллар булан тувулунгъан ва белгили политика ва идеология учун муратгъа къыйышывлу кюйде сингдирилген. Тек шо себеп булан герти кюйдеги Ленинге арт бермек, орнубузгъа гелеген наслуланы гьакъылларын ва юреклерин бошата туруп, жамиятны ва пачалыкъны тамурларын гесмек болур эди.

Ленинни якълав — аллагьгъа баш иймеклик тюгюл. Ленинни якълай туруп, биз совет адамланы наслулары яратгъан затлагъа тийишли къыйматын беребиз, биз оьзюбюзню бугюнгю ахтарывларыбызны, бизин социалист гележегибизни якълайбыз.

Гючлюлюклери, къаршылыкълары, игитликлери ва къайгъылары булангъы ленинчи заман гетген. Ол бизин оьтген заманыбызгъа, бизин тарихибизге айлангъан. Ёмакълардан ва ялгъанлардан къу-

магъан планы ёкъ кюйде партия янгыртып къурувгъа гиришген. Биревлер булай дей: муна муну алда этмеге герек эди дей, башгъалары шо затланы-шо затланы чы этмеге де тарыкъ тюгюл эди дей яда олай этмеге тарыкъ тюгюл эди, булай этмеге тарыкъ эди дей. Эсги къайдада янашывлагъа булай къаравлар да бар — жанлы яшавну бир къалипге къысдырмакъ, гьакъны къатгъа да къарамайлы, шону халкъгъа борчлу этмек.

Шолар барысы да бизде алда болгъан чы, шо негер гелтиргени де белгили чи. Къалиплер ойлашдырылып чыгъарылгъан, жамиятны уьстюне салынгъан, шолагъа сыймагъан затланы буса, ят ва душман затлар гьисапда къыркъып тайдырма тюше болгъан. Бютюн жамиятны кислородсуз, гьаракатланывсуз къалгъан къаркъарасы къысылгъан. Идеялар да, жамият психологиясы да, массаланы англавлулугъу да къынгырлашдырылгъан.

Янгыртып къурувну ёлуна тюшюп, шо дарсны биз яхшы кюйде эсде сакъламагъа ва уьйренишли дамагълылыкъгъа — кабинетлерде олтурувну ва бары да затлардан бизин сав этеген ва жамиятны савлугъун къайтарып гелтиреген дарман язывлар ойлашып турувну уьйренчлилигине тюшмей турмагъа тарыкъбыз. Шолай дарман язывлагъа биз оьтесиз бек уьйренип къалгъанбыз.

Булай алгъанда чы алданокъ гьазирленген къайдада яшавгъа бакъгъан якъда сагъынывну англамагъа ярай: административ -буйрукъчулукъ

бир заманда да миллионлар булангъы адамлар партияны насигьатларына тынгламажакъ».

Шо саялы да марксизм де Ленин учун бир заманда да догма болмагъан. Оьзюню чалышывуну лап да баш вакътилеринде ол булай язгъан: иш классиклер этген «алдынгъы гьасиллени эсде «такрарламакъда» тюгюл, янгы политика гьалны анализ этмек учун марксист ахтарывларыны къайдаларындан пайдаланмакъда». Шо тарихи оьсювюню бурулув девюрлеринде Ленин этген уллу алышынывланы англавну ёлудур.

Гьар шолай бурулув тынчлыкъда болмагъан. Янгыз оьз-оьзю булан, янгыз политика душманлар булан ябушув юрютмеге тюшюп къалмагъан, «принциплени унутгъан», гьатта «марксизмден гери тайгъан» деп Ленинге оьпкелевлер этеген партия ёлдашларыны янындан бек къастлы кюйде гюч этивлени де башдан гечирмеге тюшген. Олагъа жавап бере туруп, Ленин булай язгъан: эгер тарихни барышы биз къаравуллайгъан кюйде тюгюл, бек арив, оьзтёрече ва кёп тюрлю къайдада болгъан буса, янгы жанлы гьакъыкъатны оьзтёречелигин уьйренивню орнуна маънасыз кюйде гёнгюнден уьйренилген формуланы такрарлай туруп, бизин партиябызны тарихинде кёп керенлер къайгъылы роль ойнагъан шо «тезги большевиклеге» ошамагъа: тарыкъ тюгюл. Шолайланы, деп къошгъан Ленин, «большевиклени» революциядан алдагъы къыт затларыны архивине берме та-

заманларда сиз магъа инамсызлыгъыгъызны айтгъан эдигиз. Гьали дагъы да къайтып сиз янгыз экономика политиканы гьакъындагъы масъалагъа байлавлу да инамсызлыгъыгъызны айтасыз. Мен шондан парламентлерде йимик гьасиллер чыгъараман ва эки оьр инстанциялагъа — ВЦИК-ге ва Пленумгъа — оьзюмню отставкамны тапшураман»...

Ахыр натижада Ленинни айтывлары ва яшавну маънасы оьр болгъан: НЭП партияны политикасы болуп токътагъан.

Теориягъа бакъгъан якъдагъы оьзюню нечакъы уллу сюювю де булан Ленин яшав пикруну алышдырывну талап этген заманда, гьеч бир постулатгъа ва сыйлы догмалар йимик гёрюнеген затлагъа къарамагъан, ону оьзюню сёзлерине гёре марксизмни «жанлы ругьу» болагъан мекенли гьалны мекенли анализинден ёлбашчылыкъ алгъан.

Ленинни дарсларыны уьстюнде ойлаша туруп, эсде сакъламагъа тарыкъ: ол революционерлеге, гьатта шоланы арасындагъы лап да уллу туманистлеге де бир большевик ишчи чебер кюйде айтгъаны йимик, «жаныны къанатларындан къысып токътагъан» къатты, гюч этивлер сингген заманда яшагъан.

Гьали кёп гезиклер булай эшитмеге тюше: Октябрь революция тарыкълы болгъанмы? Россия учун Февральда токътагъан буса яхшы болмагъанмы экен? Оьтген вактиге бакъгъан якъдагъы бу гьайгев ойлашывлар идея-политика ябушувда, адатлы гьалда, демагогика мурат-

Бизин баянлыгъыбыз

«Бары да къыйынымыз — низам ёкъдан»

Дагъыстан пачалыкъ педагогика институтуну ректору Шайых Ибрагьимович Исмайылов булан биз ДАССР-ни халкъ депутатларыны 24-нчю апрелде оьтгерилежек биринчи съездини гьакъында лакъыр этме сёйлешген эдик. Тек ёлукъгъанда лакъыр гёз алгъа тутулгъан оьлчевлерден генгге чыкъды. Сёзню де ол оьзю башлады.

— Эгер янгы сайлангъан халкъ депутатлар борчларына алдагъы депутатлар йимик янашса, яшавда яхшы янгъа багъып алышынывлар болар дей умут этме тюшмей. Чечилмеге герекли масъалаланы буса эби булан баву ёкъ. Мен янгыз халкъгъа билим берив тармакъны айтсам да, етишмейген кёп зат бар. Шо гьакъда, имканлыкъ болса, съездде сёйлеме де сюемен.

— ДАССР-ни халкъ депутаты гьисапда сизин тергевюгюзню тартагъан оьзге экономика, политика масъалалар да бардыр?

— Экономика якъдан алгъанда, лап алдын загьматгъа къуршалмагъан халкъны иш булан таъмин этме тарыкъ. Мен тыш пачалыкъларда бир нече йыллар ишлегенмен. Ишни заманында оланы шагьарларыны орамларында халкъны сийреклиги мени тамашагъа къалдыра эди. Бизде буса ишни заманында къыдырагъанланы юзлер булан тюгюл, минглер булан санама бола. Загьматда къатты низам болдурулмай туруп, демократиялы жамият къурма да бажарылмажакъ. Низамны ёкълугъундан яшавубуз да тёбен даражада.

Экология масъала да ланм... тергевню талап эте. Магьачкъала — РСФСР-де лап да нас шагьарланы бириси. Шогьар да мен янгыз шагьарны ёлбашчыларын айыплап къоймайман. Адамланы оьзлени жаваплылыгъы да етишмей, оланы экология культурасы тийишли даражадан тёбенде.

— ДАССР-ни халкъ депутатлары этилип аслу гьалда райкомланы секретарлары, райисполкомланы председателлери ва оьзге партия, совет, хозяйство ёлбашчы...

— Депутатланы арасында бармы шолайлар?

— Озокъда бар. Гьалиги Оьр Советни Президиумуну Председатели М. М. Магьамматовну мен, оьзюм чю ювукъдан танымайман. Тек таныйгъанлар айтагъан кюйде, ол бажарывлу, англавлу, сынавлу ёлбашчы гьисапда шо ишге де къыйышывлу кандидат...

— М. Магьамматов кёп йылланы узагъында ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну Председатели ва КПСС-ни обкомуну бюросуну члени гьисапда республикадагъы бары да кемчиликлени тайдырма лап да имканлыгъы кёп адамланы бириси. Ондан къайры, ону оьмюрю де пенсия чагъына етишип геле. Шолай ёлбашчы янгы шартларда республиканы алдында токътагъан уллу масъалаланы чечме болар деп эсгизге гелеми?

— Сизин пикругъуз булан толу кюйде рази болма бажарылмай. Бар масъалаланы гьали болгъунча чечилмейгенине айры-айры адамлардан къайры, шартлар да себепли. Мен М. Магьамматовну яхшы танымайман деп айтдым. Валики, депутатланы арасында ондан лайыкълы адамлар да бардыр.

— Ювукъ арада гьаким... ни КПСС-ни обкомундан депутатланы Оьр Советине гёчер деп ойлашамысыз? —

— СССР-ни Конституциясыны 6-нчы статьясы алышынгъанлыкъ — шогьар багъып этилген абат. Бары да гьакимликни Советлеге бермеге гьали де бек къыйын. Кёп зат ерли ва оьр Советлени ёлбашчыларындан да гьасил болажакъ... Буса да, мен юртларда гертин гьакимлик совхозлардан, колхозлардан юрт Советлеге гёчежек кюйню гёз алгъа...

мажакъ эди.

Ленинни дюньясын къуршама болмай. О адамны яшавуну бары да тармакъларын, жамиятны яшавуну бары да тюрлю якъларын, ишчилени сабанчыланы, интеллигенцияны, къатынланы, яшёрюмлени — бары да классланы ва социальный къатлавланы къуршай... Шо дюнья, адамланы гьар гюнлюк авараларындан башлап, дюнья политикасыны лап уллу масъалаларын къуршай. Пачалыкъда, къылыкъны баш англавларындан туруп, ихтиярлагъа ва низамгъа ерли. Политика ёлну масъалаларында зор уллу агьвалатланы философия маънасына ерли.

Тек шондан биз къайсын алып къарасакъ да, бир сёйлевде толу кюйде тамамлама бажарылмас эди.

Ленин оьзюн, айры-айры бёлюклеге гёре тюгюл, оьзюню яратывчулугъуну толу байлыгъын къуршайгъан кюйде уьйренивню талап этегенни англадыкъ.

Бугюн бизин учун ленинчи пикруну тизимли къайдасы, къайсы масъалагъа да ону янашывуну диалектикасы ва битмейген маънасы булангъы о къойгъан тарихи сынавну агьамиятлы ерлери лап аслу гьисаплана.

Оьзюню девюрюню билимлерини аслам янын къуршап, жамият яшавну терен сырларына тюшюнген Ленин XX асруну лап уллу пагьмусу гьисапда бизин булан къала.

Ленин бизин булан гьакимликни къайсы буса да бир тюрлю увакъ, шону да уьстевюне оьз муратлары учун пайдаландырывдан ят болгъан политик гьисапда къала. Агьвалатланы ва политика ябушувуну гьар къайсы бурулувунда да аслу затны — халкъны пайдаларын — гёз алдан тайдырмай турмагъа бажарагъан.

Ленин бизин булан лап да къыйын шартларда къатты кюйдеги ва бурулувсуз къайдадагъы абат алмагъа гьазир турагъан революционерни уьлгюсю гьисапда къала... Уьлке революциягъа гелгенде ва ондан къоркъгъанда. Тарихни яратывчулукъ булан байлашдырмакъ учун уллу, къудратлы халкъ гючлери тышгъа чыгъагъан, тек олар бузулувлар гелтиреген хатабалагълагъа айланмагъа болагъан заманда.

Ленинни тарихге этеген таъсирини сыры — ону гьаракатландырагъан гючлени тюз кюйде къыйматламагъа ва бу мюгьлетде тайышмагъа болкёп затны гьакъында янгыдан ойлашмагъа, кёп затгъа янгыдан къарамагъа, шоланы ичинде бизин оьтген заманыбызны гьакъында да къарамагъа борчлу этген. Адамлар баш вакътилеге къарай, уллу революциядан чыкъгъан ва гьали ону оьзю учун да, бютюн дюнья учун да шондан аз агьамиятлы тюгюл янгы революция талап этилген бу не жамият экенни англамагъа сюелер.

Гьали бизге шонда белгиленип токътамакъ айрокъда бек агьамиятлы, неге тюгюл XX асруну тарихинде янгыртып къурув янгыз уллу социальный революцияланы оьлчевлеринде чекмеге болагъан агьвалат гьисапда оьзюн билдирип битген.

Лап да шо янгыртып къурувну тарихи ерин, ону социальный маънасын къыйматлав булан байлавлу болуп, Ленинге янашывда ачыкъдан-ачыкъ пайдалы тюгюл барышлар да мекенли кюйде гёрюндю. Шону къоркъунчлугъу — увакълыкъда, янгыз терс белгиси булан «Къысгъа курсну» методикасын пайдаландырывда, мурады буса — Ленинни Сталин булан тенг этип, бизин бютюн тарихибизни ёкъгъа чыгъармакъ, Октябрь революцияны ва шондан сонггъу затланы бютюнлей янгылыш йимик, гьатта халкъны ва адамлыкъны алдында жинаятчылыкъ йимик гёрсетмек.

Шо якъдан Ленинге гьужум этив КПСС-ге ва жамиятгъа консерватив толкъунун гючлендире. Шоллукъда, янгыртып къурувгъа яшыртгъын ва ачыкъ къаршылар «ленинизмни» къутгъарывчуланы ролюнда сёйлемеге имканлыкъ алалар.

Дюр, биз Ленинни, ону теория ва политика яратывчулугъу гьакъында, шо ишде терс гёрсетивлерден ва ону гьасиллерин колонизациялашдырывдан къутула туруп, янгыдан ойлашмагъа тарыкъбыз. Процессни актив кюйдеги элементи гьисапда жамиятны гьакъыл, культура ва руьгь байлыгъында къалагъан затдан оьтген девюрню затын айырып билмеге тюше.

Тек Ленинге гьюрметсизлик къыйышывлу тюгюл. Адам гьисапда огъар гьакъыкъатда тийишсиз гьисли ва мещан къайдадагъы ялаябув да къылыкъгъа къыйышмай. Ону муратларыны яхшы якъгъа бакъдырылгъанлыгъын ва ойларыны тазалыгъын шекликни тюбюне салмагъа къаст этивлер тюз тюгюл.

...ген наслуланы гьакъылларын ва юреклерин бошата туруп, жамиятны ва пачалыкъны тамурларын гесмек болур эди.

Ленинни якълав — аллагьгъа баш иймеклик тюгюл. Ленинни якълай туруп, биз совет адамланы наслулары яратгъан затлагъа тийишли къыйматын беребиз, биз оьзюбюзню бугюнгю ахтарывларыбызны, бизин социалист гележегибизни якълайбыз.

Гючлюлюклери, къаршылыкълары, игитликлери ва къайгъылары булангъы ленинчи заман гетген. Ол бизин оьтген заманыбызгъа, бизин тарихибизге айлангъан. Ёмакълардан ва ялгъанлардан къутулгъан шо тарихни билмеге тюше. Англавлу, герти кюйдеги билимге, патриотизмни ва интернационализмни инамлыгъына кюрчюленген бизин ватандашларыбызны политика ва къылыкъ культурасы учун ол бек пайдалы ва тарыкъ.

Ленин патриотизмни гьакъында къычырыкъ сёзлени сюймей болгъан. Бизге де ол тенги ёкъ кюйде уьлгю къойгъан — политика ва къылыкъ — патриотизмни ва интернационализмни уьлгюсюн. Гьар къайсы къайдадагъы милли тюзсюзлюкню ва шовинист гёрюнюшлени гючлю душманы болгъан. Тарыкъ болгъан заманда буса уллу русланы милли оьктемлигини герти кюйдеги маънасы не затда экени гьакъында оьзюню белгили сёзлерин айтгъан.

Дворянланы тухумундан чыкъгъан ва интеллигент къайдада тарбиялангъан, билим алгъан Ленин оьзюню халкъгъа ювукълугъу булан гьайран этген. Ону учун загьматчылар не сюйсенг де оьзлерден ясамагъа ярайгъан бир балчыкъ гесек болмагъан. Оьрден таба яхшылыкълар тюшеген объект де болмагъан. Революция ва социализм, Ленинге гёре, — оьзю массаланы жанлы кюйдеги яратывчулугъу.

Шо уллу ленинчи идея. Гьали, янгыртып къурув бютюн жамиятны уятгъан заманда, ону оьсювюню янгы закон кюрчюлери тувулунагъанда ва кёбюсю гезиклерде бир къайдалы тюгюл къарарланы оланы гьариси талап этеген бек четим масъалаланы яшав алгъа салагъан заманда, биз ону агьамиятын айрокъда бек англайбыз ва яшавгъа чыгъармагъа къаст этебиз.

Шо бир вакътини ичинде оьпкелевлени де эшитмеге тюше: сайки, бир нече йыллагъа гёз алгъа тутулгъан, тындырыкълы кюйде ойлашылынлашдырылгъан.

Янгыртып къурувну ёлуна тюшюп, шо дарсны биз яхшы ва кюйде эсде сакъламагъа уьйренишли дамагьлылыкъгъа — кабинетлерде олтурувну ва бары да затлардан бизин сав этеген ва жамиятны савлугъун къайтарып гелтиреген дарман язывлар ойлашып турувну уьйренчлилигине тюшмей турмагъа тарыкъбыз. Шолай дарман язывлагъа биз оьтесиз бек уьйренип къалгъанбыз.

Булай алгъанда чы алданокъ гьазирленген къайдада яшавгъа бакъгъан якъда сагъынывну англамагъа ярай: административ-буйрукъчулукъ системаны гьакимлик сюрювюню узакъ йылларындан сонг биз «директив аврувдан», бир къалипде ойлашма ва гёрсетивге гёре этмеге уьйренчликден сав болмагъа бирдокъда болмай турабыз.

Социализм — массаланы жанлы яратывчулугъу. Шо белгили сёзлени гьакъында ойлашайыкъ. Массаланы яратывчулугъу шонча да кёп тюрлю чю ва хапарсыз чы, шоланы къайсы буса да бир къалипге алданокъ ерлешдирмеге бажарылмай. «...Он миллионлар булангъы яратывчуланы гьакъылы, — деген Ленин, — лап да уллу ва гьакъыллы кюйде алданокъ гёрювден эсе оьлчевсюз кюйдеги оьр затны ярата».

Янгыртып къурув оьз-оьзю булан болмагъа, тарихде ортакъчылыкъ этмек учунгъу имканлыкъгъа гьар кимге де имканлыкъ бере. Шону азатландырывчу агьамияты да шонда, бютюн уьлке учун уллу имканлылыкъ — ахырда да оьзюню къудратлы гючюн яшавгъа чыгъарыв имканлылыгъы да шонда.

Планлар ва проектлер тарыкъ. Ленин шолагъа нечик уллу агьамият бергенин далиллей турмагъа да гьажатлыкъ ёкъ. Тек янгыз, ачыкъ гьакъыкъатланы ва массаланы иш гёрювлерине теория ёлда янгыдан ойлашывну натижалары болгъан гезиклерде шолар жанлы, пайдалы деп де гьисаплагъан.

Ол оьзюню къастларын ва программасын халкъдагъы къаравлагъа ва гёнгюллюклеге даим къыйышывлу этмеге партияны чакъыргъан. Шолай этилмеген гезиклерде гьар къайсы теория якъдан тюз йимик гёрюнеген политика да тийишсиз болуп къалмагъа бола. Булай да буваргъан: «...эгер оьз яшавуну сынаву оланы уьйретеген затгъа шо насигьатлар рас гелмей буса,

...жанлы гьакъыкъатны оьзтёречелигин уьйренивню орнуна маънасыз кюйде гёнгюнден уьйренилген формуланы такрарлай туруп, бизин партиябызны тарихинде кёп керенлер къайгъылы роль ойнагъан шо «тезги большевиклеге» ошамагъа: тарыкъ тюгюл. Шолайланы, деп къошгъан Ленин, «большевиклени» революциядан алдагъы къыт затларыны архивине берме тарыкъ (атын айтмагъа ярай: «тезги большевиклени» архивине)».

Оьзлер оьзлени сюеген нарцисслени революциядан мысхыл кюйде ёкъ эте туруп, Ленин булай буваргъан: «...Шолай адамлагъа мекенли кюйде инанагъан революция умутсуз (ва толу тийишли кюйде) оьлер эди».

Мунда, сёзюмню бу бёлюлюгюнде бизин учун шонча да бек агьамияты булангъы темагъа байлавлу ленинчи айтывларыны оьз къайдасын гьис этмеге болсун учун хыйлы цитаталаны биле-биле туруп гелтиремен.

Къынгыр бурулувларда Ленинге гьатта оьзюню коллегалары булан эришивлюкге бармагъа, кёплени пикрусуна къаршы ультиматив къайдада чыгъып сёйлемеге тюшген. Брест парахатлыгъы шогъар бек тизив мисал. НЭП-ге бурулувда ончакъы тынч гьал тувулунмагъан. Шо йыллардагъы агьвалатланы ортакъчысы оьр партия даражаларда болгъан жыйынлардан бирисин суратлай туруп, булай билдире: башлап, болма ярай, янгыз Красин ва Цюрупа Ленин булан толу кюйде рази бола. Къалгъанланы барысы да яда иннемей тура, яда хыр тутуп токътай. Ленин де огъар булай сеслени (сёзлерин гелтиремен): «Мен сизин гёзлеригизге къарайгъан заманда, сиз барыгъыз да магъа рази йимик де гёрюнесиз ва дюр дейсиз, артымны берсем, сиз тюгюл дейсиз. Сиз мени булан яшынжымчыкъ ойнайсыз. Шолай болгъан заманда сизин булан магъа да бир яхшы кюйде парламент оюнларында болагъан оюнну ойнамагъа изну беригиз. Парламентлерде гьукуматны башчысына инамсызлыкъ айтылынгъанда, ол отставкагъа гете. Мени политикам тюз болгъанын гьатта гьалиге де гьали англай буса да, Брестде парахатлыкъны болдургъан

...тюнде ойлаша туруп, эсде сакъламагъа тарыкъ: ол революционерлеге, гьатта шоланы арасындагъы лап да уллу туманистлеге де бир большевик ишчи чебер кюйде айтгъаны йимик, «жаныны къанатларындан къысып токътагъан къатты, гюч этивлер сингген заманда яшагъан.

Гьали кёп гезиклер булай эшитмеге тюше: Октябрь революция тарыкълы болгъанмы? Россия учун Февральда токътагъан буса яхшы болмагъанмы экен? Оьтген вакътиге бакъгъан якъдагъы бу гьайгев ойлашывлар идея-политика ябушувда, адатлы гьалда, демагогика муратны гёз алгъа тута. Шолагъа къаршы агъулар да — фактлар.

Февраль революциясы бизин Ватаныбызны тарихинде бек уллу агьвалат экени шексиз зат.. Буржуазия-меньшевик гьукуматы Россия революциясыны аслу масъалаларын — парахатлыкъны гьакъындагъы, ашлыкъны гьакъындагъы, топуракъны гьакъындагъы масъалаланы чечмегени де герти зат чы. Уьлке умуми милли хатабалагъгъа багъып артгъа бара болгъан. Гечге таба большевиклер биле-биле туруп, «уьлкени къангъа юздюрген» деген айыплавланы гери уруп, Ленин булай деген: «Эгер сиз (демек, меньшевиклер ва эсерлер) гертилей де, социальный реформаны башлагъан бусагъыз, революциягъа баргъан бир гьайгев сама да дюньяда табулармы эди? Сиз шону неге этмедигиз?» — деп сорагъан Ленин.

Ленин ватандаш давдан къутулмагъа нечакъы да къаст этген. Узакъ къалмай корниловчу хозгъавулудан сонг большевиклер оьзге социалист партиялагъа гьакълашывну таклиф этген: большевиклер гьукуматда ортакъчылыкъ этмеге къаст этмей ва гьакимликни пролетариатгъа ва ярлы сабанчылагъа гёчювюн талап этивден, шо талап этив учун ябушувну революциячы къайдаларындан отказ этер эди». Меньшевиклер ва эсерлер буса буржуазия партияларсыз «Советлени алдында савлай ва бек уллу жаваплылыгъы булангъы» гьукумат болур эди»... Шо да «Революцияны алгъа багъып парахатлыкъда гьаракатланывун, Советлени ичинде партия ябушувун **парахатлыкъны ёлунда тайдырывну»** таъмин этер эди.

Шоланы барысыны да гьакъында гьали эсге салмагъа тюше, неге тюгюл гьали — би-

(Арты 2-нчи бетде).

...заманында къыдырагъанланы юзлер булан тюгюл, минглер булан санама бола. Загьматда къатты низам болдурулмай туруп, демократиялы жамият къурма за бажарылмажакъ. Низамны ёкълугъундан яшавубуз да тёбен даражада.

Экология масъалалар да даимлик тергевню талап эте. Магьачкъала — РСФСР-де лап да нас шагьарланы бириси. Шогъар да мен янгыз шагьарны ёлбашчыларын айыплап къоймайман. Адамланы оьзлени жаваплылыгъы да етишмей, оланы экология культурасы тийишли даражадан тёбенде.

— ДАССР-ни халкъ депутатлары этилип аслу гьалда райкомланы секретарлары, райисполкомланы председателлери ва оьзге партия, совет, хозяйство ёлбашчылар сайлангъан. Шо адамланы кёплери бары да гьакимлик къолундагъы КПСС-ни обкомуну членлери гьисапда да республикадагъы кемчиликлеге айыплылар. Олай болгъанда, халкъ депутатлар гьисапда олар бирденден алышынар деп умут этме яраймы**?**

— Гьали халкъ депутатланы статусу да алышынгъан. Оланы ихтиярлары, имканлыкълары артгъан. Гьар депутат ишге янашагъан кююн тамурундан алышдырмаса ярамай. Бизде гючлю, ишлейген законлар болма, гьар адамны, ишчиден Оьр Советни Председателине ерли, жаваплылыгъы артма тарыкъ.

— Шо сиз айтагъан якъгъа багъып алышынывлар болар деп инанамысыз?

— Инанып болгъанны сюер эдим. Тек сюйген булан битип къалмай...

— ДАССР-ни халкъ депутатларыны биринчи съездинде лап аслу масъалаланы бириси республиканы Оьр Советини Председателин сайлав болажакъ. Шо къуллукъгъа сиз кимни таклиф этер эдигиз?

— Аслу шарт — Оьр Советни Председатели янгыз халкъгъа къуллукъ этеген адам болмакъ.

...бажарылмай. Бар масъалаланы гьали болгъунча чечилмейгенни айры-айры адамлардан къайры, шартлар да себепли. Мен М. Магьамматовну яхшы танымайман деп айтдым. Валики, депутатланы арасында ондан лайыкълы адамлар да бардыр.

— Ювукъ арада гьакимлик КПСС-ни обкомундан депутатланы Оьр Советине гёчер деп ойлашамысыз? —

— СССР-ни Конституциясыны 6-нчы статьясы алышынгъанлыкъ — шогъар багъып этилген абат. Бары да гьакимликни Советлеге бермеге гьали де бек къыйын. Кёп зат ерли ва оьр Советлени ёлбашчыларындан да гьасил болажакъ... Буса да, мен юртларда герти гьакимлик совхозлардан, колхозлардан юрт Советлеге гёчежек кюйню гёз алгъа гелтирип болмайман. Экономика гючю, акъча ва оьзге байлыгъы булангъы хозяйство къурумлар депутатланы Советине гьакимликни нечик берер?

— Бугюнлерде чыкъгъан ерли самоуправлениени ва ерли хозяйствону юрютювню гьакъындагъы Законда шо гьакъда айтыла. Буса да, закон болгъан булан, ону **гьакъыкъатда яшавгъа чыгъарма, гертилей де, къыйын болажакъ. Айрокъда Дагъыстанны шартларында.**

— Дюр. Дагъыстанны шартлары кёбюсю якъдан онгайсыз геле. Бизин республиканы аслу оьзтёречелиги — миллетлени кёплюгю. Гьали болгъунча милли политикада кёп кемчиликлер йиберилген. Эниден сонг сама бары да миллетлеге, оланы санавуна къарамай, бир йимик янашма тарыкъ.

— Арт вакътилерде Дагъыстангъа союз республиканы статусун бермекни талап этегенлени санаву арта. Шо масъалагъа ювукъ арада ДАССР-ни Оьр Советинде де къаралма ярай. Шо таклиф Оьр Советни сессиясында тавушгъа салынса, якълармы эдигиз?

(Арты 3-нчю бетде).

УЗБЕК ССР-ни ГЬУКУМАТЫНЫ КЪАРАРЫ

Республикадан чыгъарыв дазуландырылгъан

ТАШКЕНТ, 18 апрель. (УзТАГ — ТАСС). Бугюн Узбекистанны газетлеринде «Узбек ССР-ден тышгъа халкъ къоллайгъан малланы бир нече жураларын чыгъарывну дазуландырмакъны гьакъында республиканы Министрлер Советини къа[illegible]ры язы[illegible] гьары [illegible].

Дазуландырыв [illegible] ашамлыкъ [illegible] бары да жураларына, айры-[illegible] промышленный маллагъа, шо [illegible] ичинде узакъ заман къоллан[illegible]гъан мебелге, тел[illegible] автомашинлеге, [illegible] лагъа да [illegible] бёлюклеринден таба ашамлыкъ ва промышленный маллар йиберивню дазуландырылгъан нормалары токъташдырылгъан. Овощланы, емишлени ва къурутулгъан емишлени бир нече жураларын 1-нчи июнгъа ерли республикадан чыгъарыв дазуландырылгъан яда гери урулгъан.

Къарарда эсгерилегени йимик 20-нчы апрелден башлангъан дазуландырыв чаралар [illegible]ны ёрукълашдырывну муратларына бакъдырылгъан ва [illegible]лыкъ чара гьисаплана.

ЛЕНИННИ ГЬАКЪЫНДА СЁЗЮ

(Башы 1-нчи бетде).

ревлер билмей, башгъалары биле-биле туруп — агьвалатланы шынжырындан гёрюнюшлени, фактланы, документлени сувуруп ала ва Ленин гюч этивге бармагъа бола болгъан деп айталар. Ленин гьар заманда да политика ёлда чечивню имканлыкъларын лап ахыргъа ерли тапмагъа къаст этген. Гьатта савлай ленинчи «гьакълашывланы теориялары» гьакъында да айтгъанлар. «Бизин идеалыбызда адамлагъа гюч этивге ер ёкъ». Шолар — Ленинни сёзлери. Ленинни герти кюйде англама сюегенлер барысы да муна шо затгъа тюшюнмеге тарыкъ.

Гелтирилген мисал — тарихни герти фактларына янгыз апелляция, герти Ленинни англавгъа ёл болуп къалмай. Гьали шо бизин учун башгъа якъдан алгъан заманда да бек агьамиятлы.

Уьлке — революциячы къалмагъалда, оьзюню тарихинде тик айланмалардан таба янгыдан оьте — адилликни ва яхшы яшавну ахтарывда. Янгыртып къурувну КПСС таклиф этген ва халкъны авадан пайын ругьландыргъан политикасы жамиятны алдында объектив кюйде токътагъан революциячы борчлагъа ошашлы. Шо политиканы яшавгъа чыгъарывну къайдалары демократ процессини оьлчевлеринде; гьакълашывну ва халкъны бирлешдиривню кюрчюсюнде уьлкени терен кюйде тюрлендиривню гючлю процессин сакълавгъа, гюч этивле, къурбан болувлар, къан тёгювлер булан ватандаш ва миллиара къалмагъалны булгъавурлугъуна тюшювге ёл бермей турувгъа бакъдырылгъан. Бир-бир ерлерде чи агьвалатлар шо дазулардан тышгъа да чыгъа. Биз де, нечакъы сюймесек де, шону авур натижаларына къаршылашдыкъ.

Муна шолай шартларда мен сорав беремен: жамиятда ва миллетлени арасында къаршы- [illegible] чачгъан, «душманланы келпетлерин» онгда да, солда да яратгъан адамланы шону гьакъындагъы пикругъа гьакъыкъатда уьйрете туруп, гьар заман ватандаш давну гёлентгиси гьакъында сёйлегенлер шо негер элтегенни англаймы экен? Яда, болма ярай, биле-биле туруп, булгъавурлукъну ва бузукълукъну, сюеми экен?!

сынавун билеген ва ону мекенли дарсларын гьисапгъа алмагъа болагъан заманда, ол социализмни гьакъында янгы къайдада ойлашмагъа башлай.

НЭП-ге гёчегенде де Ленин шо брошюраны ва 1918-нчи йылны март — май айларында язылгъан макъалаланы эсге алгъанлыгъы ва шолардан кёп керенлер пайдалангъанлыгъы да негьакъ тюгюл. Шо заманда, сол коммунистлер булангъы пикру башгъалыкъларда да социализмге гёчювню экономика къурулушуну ва формаларыны «реформа», «асталыкъ» къайдаларын ахтарма тарыкълыгъын якълагъан. Шо факт Ленинни реалист политик ва теоретик гьисапда келпетин белгилегейлигин бирдагъы керен гертилей. Ол «доктринадан» таба «социализмге гелтиривню» гьакъында тюгюл, революция яратгъан бютюнлей янгы шартларда яшавну ёрукълашдырывну ва уьлкени ишин юрютювню гьакъында, халкъны аслу пайдалары гьакъында ойлашгъан.

Ватандаш дав янгы жамиятгъа багъып ону айрокъда бек муратгъа къыйышывлу кюйдеги ёлун ахтарывун бёлген, агьвалатланы гьакъыкъатдагъы барышы буса коммунизмге чабып гирип къалмагъа инамлылыгъын гери ташлагъан.

Социализмни гьакъында Ленинни пикрусуну аслу байлыгъы, социалист идеяны гьазирлевге ону аслу къошуму — НЭП булан байлавлу ону ишлеринде ва озокъда «Васиятында». Лап да шунда социализмни теориясыны уьстюнде Ленинни ишлевюню янгы девюрю башлана.

Къарагъан заманда, топлангъан сынавун, жамиятны герти кюйдеги гьалын ва массаланы гёнгюллюлюгюн анализ эте туруп, ол оьзюню пикрулары къайсылай бакъдырылгъан болгъанын билмек учун энниден сонг да гьакъыл якъдан кёп къаст къылывлар талап этилежек. Ону пикруларыны ва гьасиллерини логикасын оьр даражада тарихи мекенлилик булан янгыдан яратмакъ гьали де бизин алдыбызда токътагъан.

Гечге таба Ленин, белгили экени йимик, «Коммунист къайдада иш чыгъарывгъа ва пайлавгъа туврадан-тувра гёчювню оьтгермек учун» къаст къылывгъа янгылыш болув деген. Тек сорав тувулунар: шо 1918 — 1920-нчы йылларда

биз гьали айтажакъ йимик, ортакъчылыкъ этмеге къошулмагъа гьазир бары да адамланы бирлешдиривню ядагъы болмагъанда, социальный якъдан адилликге ва загьматны адамларыны яхшылыгъына ону къаст этивюнде Россияны цивилизованный къайдада оьсювюне болушлукъ этивню ахтарывлары болгъан.

Бары да сабанчылар булан бирлешивню ва «тюз янашывланы» идеясы шундан чыгъа. Интеллигенцияны ва «спецлени», умуми кюйде алгъанда, халкъ танглагъан зат булан ярашмагъа гьазир бары да адамланы янгы гьакимликни янына къуршамагъа къаст этив. Дюнья цивилизациясыны бары да уьстюнлюклерин туврадан-тувра уьйренивню идеясы — мундан. Генг маънада классланы аралыкъларын, экономиканы ва культураны къуршайгъан планлы кюйдеги «культура» ишине политика ябушувну аслу авурлугъун гёчюрюв. Экономика якъдан оьсювню базар, сатыв-алыв, финанслар, капитал шону ичинде концессиялардан таба тыш капитал да, оьсдюрювню шулай гючлерин уьйренивню къаныгъывлу кюйде талап этив — мундан. Халкъара ишчи гьаракатында Октябрь революцияны къабул этмегенлер булан разилешивге етишмеге къаст этивлер — мундан. Бирликде янаша яшавгъа багъыв, Гюнтувушну буржуазия пайында «парахатлыкъны партиясы булан» «бирче яшавгъа» багъыв — мундан.

Гьакъыкъатда сёз революциядагъы революцияны гьакъында, болма ярай, Октябрь революциядан сай тюгюл революцияны ва лап да агьамиятлысы — **парахатлыкъ, социалист башланывларда жамиятны аста-аста оьз-оьзлюгюнден реформалашывуну перспективасын ачагъан** революцияны гьакъында юрюген.

1921-нчи йыл Ленин оьзюню гьакъында масъала салгъан ва янгыз уьлкени оьсювюню перспективасы булан тюгюл, дюнья политика булан да туврадан-тувра байлагъан «ватандаш парахатлыкъны» идеясын лап да муна щулай англатмагъа бола.

Биз нечакъы сюймесек де, парахатлыкъны шартларында янгы жамиятны къурувчусу гьисапда Ленинге оьтесиз къысгъа болжал берилген болгъан. Социализмге бакъгъан якъда оьзюню къаравун бю-

этиле. Шо заманда йимик, масъала къатты кюйде токътагъан: янгы экономика тарыкъ политика системаны янгыртып къурув тарыкъ, герти кюйдеги федеральный началыкъ тарыкъ.

Бизин савлай партиябыз гьали шо масъалалар булан яшай. Оьр Совет, Президент, гьукумат шолар булан машгъул. Топуракъны гьакъындагъы законну кюрчюсюнде топуракъ реформа, топуракъгъа ону толу еси сабанчыны къайтарывну масъалалары да булан бирге асувлу экономика политиканы ва толу кюйде онгайлы базарны политикасын токъташдырыв — биринчи даражалы масъалалар. Шоланы нечик ёрукълу ва къатты кюйде чечме бажармакълыгъыбыздан адамланы талапларын таъмин этивде, яшавун яхшылашдырывда бурулув тувдурма болажакълыгъыбыз да гьасил. Янгыз шо муратларда Президент гьакимлиги экономика реформаны яшавгъа чыгъарыв булан гьали мекенли кюйде машгъул. Бютюн бизин оьсювюбюзню аслу масъаласы да шону булан байлавлу. Мунда сёз кюрчюде, демек, оьрде де, жамиятны бары да идараларында кюрчю алышынывланы ёлу гьакъында бара.

Таклиф этилеген алышынывланы ёругъу нечикдир, шо биз танглагъан ёрукъгъа, янгыртып къурувну стратегия токъташдырывларына, адилли, демократ социализмге багъып бизин юрюшюбюзге къыйышамы?

Мени жавабым: дюр, къыйыша. Есликни алышынгъан аралыкъларыны кюрчюсюнде социализмге базар, хозяйствону юрютювню янгы къайдалары ят тюгюл. Неге тюгюл, социализм — эркинлик, халкъны жанлы яратывчулугъу, шо социальный якъдан адилли ва якълангъанлыкъ, халкъны онгайлы яшаву. Шону булан бирге биз социалист жамиятны гьакъындагъы бизин кёбюсю англавларыбызны алышдырабыз, социализмни маънасын англавда алгъа барабыз. Шо да оьзюню гезигинде бизин ишибизни енгиллешдире.

Бизин танглавубуз тюз. Янгыртып къурувну оьзюню дазуларында бизин къаравубузну кюрчю алышыныву шолай. Нетегенибизни билмейгенлик тюгюл. Не къадар, социализмни янгы экономикасына багъып гезикли [illegible]

гъан абурлу ва герти кюйде иш бажарагъан гючге айланмагъа герек.

Оьзлени оьзтёречелигин токъташдыра туруп, уьлкеде оьр гьакимликге ерли етишеген бир системаны бёлюклери экенни гьис этип, олар толу кюйде кёмекге ва тергевге умут этмеге болагъанлыкъ да агьамиятлы.

Нечик олай да, янгы шартларда лап да демократиялы ва халкъгъа къуллукъ этивде асувлу герти ленинчи ругьдагъы Совет гьакимликни янгыдан токъташдырмагъа герекбиз.

Бизин уьлкеде янгы жамиятны уьчюнчю аслу яны — кёп миллетли пачалыкъны федерация къайдада къурулушу. Мунда да ленинчи сынавда, шону ичинде Россия революция учун ону шо агьамиятлы масъалагъа къаравуну оьсювюнде уьйренме кёп зат бар.

Дюнья давуну алдында, капитализм къургъан экономика якъдан алдынлы бирлешдиривню къайдасына къарап, Ленин, кёбюсю марксистлер йимик, федерациягъа ва центрдан айрылывгъа терс къарай болгъан. Шону булан бирге бирлешдирилген пачалыкъда турма сюймейгенлеге айрылма толу ихтияр бермекни даим яны болгъан.

Тек давну заманында, айрокъда Россияда башлангъан революция булан байлавлу болуп тувулунгъан милли гьаракатгъа гёре Ленин оьзюню къаравун толу кюйде алышдыра.

Милли къурулушуна шолай къаравун алышдырывну да **Ленинни янындан** Брест ва НЭП булан бирге гележекни **гёрме уллу бажарагъанлыгъы** деп токъташдырма ярай. Шо масъалагъа байлавлу да, белгили экени йимик, огъар лап ахырынчы гюнлерине ерли, оьзюне къаршы чыгъагъанлардан къайры, партия ишде ёлдашлары булан гючлю ябушув юрютме тюшген.

Октябрни уьстюнлюгю оьзтёрече иш юрютювню масъаласын практика ёрукъгъа сала. Россияда миллетлени ва халкъланы бирге яшавун ёрукълашдырмай туруп, янгы яшавну къурма болмай болгъан. Тек азатлыкъны уллу революциясы, пачаны елевчю политикасына да къаршы [illegible]

Ленин оьр тута деп мекенли кюйде шеклиги тувулунагъан чиновниклерине тапшурмай, «миллетлер» оьзлер токъташдырма герек болгъан.

Шо идеяланы кёп яны яшавгъа чыгъарылмай ядагёземеликге къабул этилген болуп къалгъан. Кёп миллетли уьлкеге тайышывсуз кюйде бирликни ёлу борчлу этилген.

Озокъда, шо шартларда уьлке, кёбюсю халкъланы милли яшавун да къошуп, таъсирли натижалагъа етише. Бизин гьалиги планларыбызда шогъар таянмагъа болабыз. Тек милли оьсювню законларын инкар этмек, масъалаланы тюпден таба топлашдыра туруп, тарихни оьсювюню янгы бурунчагъында ахырда къыргъа чыкъды.

Гьали уьлкеде къыйын ахтарыв юрюле. Артдагъы вакътиде хыйлы затны гьакъында ойлашма бажарылды. Партия гьалиги шартларда милли политиканы платформасын таклиф этди. Халкъ депутатланы съезди, Оьр Совет тиллени, экономика якъдан оьзтёречеликни гьакъындагъы законлар йимик шолай яшавда агьамиятлы къарарлагъа етишди. СССР-ден чыгъывну къайдасыны законуну къабул этилди. Союз дыгъарны янгыртыв юрюле. Гьали совет федерацияны къысматы булан байлавлу законлар чыгъарывну, балики лап да жаваплы девюрюдюр. Ленинни федерацияны, ону къайдаларыны, байлавлукъларыны даражаларыны гьакъындагъы идеялары — бизин гьалиги ахтарывларыбызгъа ачгъыч. Ахырда миллиара аралыкъланы ёрукълашдырма бажарылажакъгъа биз инанабыз. Прибалтикада, Закавказьеде, СССР-ни бир нече оьзге бойларында биз къаршы болгъан сепаратист, экстремист гьаракатлар тюгюл, янгыз ойлашылгъан, законну дазуларында саламат иш бары да миллетлени кюрчю пайдаларын рази этеген муратгъа гелтирежек, бизин уллу кёп миллетли бирлигибизге янгы жан салажакъ.

Ёлдашлар! Янгыртып къурувдан таба биз оьзюне багъып барагъан янгы жамиятда янгыртылгъан, алышынгъан **Коммунист партия** да иш гёрме герек.

Биз КПСС-ни XXVIII съездини алдындабыз. Партияны гьакъындагъы масъалада маънасына гёре Ленинни ёлбашчылыгъы булан «Янгы къайдадагъы» партия къурувгъа [illegible] булув болмаса

лешме башлагъанда» къоркъунчлукъну мюгьлети айрокъда гьис этиле. Яшавлукъда терс алышынывланы белгилери де арагъа чыгъа. Савлай алгъанда, «ич партия кризисге гелтире». Булар бары да къарардан алынгъан сёзлер.

Съезд ич партия демократияны генг кюйде оьсдюрювде ёл гёре. Бузукълашдырагъан алымны партияны членлерин, тёбендегилени къуршавдан таба токътатмагъа ёл ахтарагъанны, уьлкедеги янгы гьалгъа гёре партиягъа янгы келпет бермеге ёл ахтарагъанны биз Ленинни артдагъы ишлеринден билебиз.

Тек, нечакъы сюймесек де, шо ойланы яшавгъа чыгъарывда огъар оьзюне ортакъчылыкъ этмеге тюшмеген. 20-нчы йылларда партияда этмесе болмайгъан алышынывлар Сталинни къолуна тюшген. Шо партия учун да, жамият учун да, социализм учун да къайгъыгъа айлангъан. Къысгъа болжалны ичинде партия гьали де таъсир этеген натижалары булангъы буйрукъ этив-администрация къурумну бир бёлюгюне ва савутуна айлангъан.

Шондан булай натижа чыгъа: ич партияны ленинчи нормаларын янгыз аякъгъа тургъузув булан дазуланма бажарылмай. Бютюн уьлкени яшавун янгыртып къурув тенглешдирме бажарылмайгъан кюйде уллу оьлчевдеги масъаланы сала.

Жамиятгъа янгыз демократ къайдаларда, аянлыкъны, ихтиярлы пачалыкъны, политика якъдан кёп тюрлю пикруланы шартларында иш гёреген социалист къайдадагъы алдынлы партия тарыкъ. Шо янгы шартлада ишлеме бажарывлукъ ала туруп, адилли, демократ социализмге багъып тюрлю миллетлени ва бары да социальный къатлавланы бирикдирип, оьзюню артындан халкъны кёп янын элтме болажакъ.

Оьзюню гертилигине халкъланы тюшюндюрювде КПСС-ни кёп уллу мердешлери бар. О 1917-нчи йылны бир нече айларыны ичинде халкъланы кёп яныны якълавун ва сюювюн къазанмагъа болгъан. «Халкъ большевиклени артындан бармакълыгъы, деп англатыв бере Ленин, «оланы агитациясы артыкъ чебер экенге тюгюл. Ёкъ, иш мунда оланы агитациясы герти экенликде». Февраль революция, уьлкени къыйынлыкъларындан эсе, оьзлени пайдасы ва политика ёлбашчылыкъ учун айлана-

гьар тюрлю жамият гьаракатлар булан даим бирге иш гёрмеге гьазир турмагъа да тюше.

Ёлбашчы борчларын гери ура туруп, КПСС уьлкедеги ишлени гьалына жаваплылыгъындан эркин этилмей. Халкъ ону гьакъында янгыз чакъырывлагъа, платформалагъа, къарарлагъа гёре тюгюл, бир алдын коммунистлени загьмат коллективлерде, жамиятны бары да политика, культура, администрация, хозяйство бёлюклериндеги ишини сан янына ва натижаларына гёре къыймат бережек.

Ёлдашлар! Жамиятда генглешген пикру алышдырывлар партияны теория, идеология кюрчюлерини тармакъларын да къуршагъан. Эришивлюклени ичине, озокъда, **ленинизмни гьакъындагъы** масъала да къуршала. Уьстевюне, бирлери шо эришивлюкню инкар этивлени, гьатта гьужум этивню ёлларында юрютедер эдим.

Гьали булай алгъанда Сталинден варисликге къалгъан шо англавну сай, догматика ёлда къабуя гёрювню бизге къыйышмайгъанлыгъы ачыкъ. Янгыз шо ленинизмге сансымай ва савдюгерчи ёлда янашывну да тувдургъан. Теориядан йыракъдагъы кёбюсю адамланы янындан буса шо оьзтёрече «дин инаныв» йимик, маънасына кёбюсю гезиклерде тергев де бермейген кюйде къабул этилген.

«Ленинизм» деген англав оьзю де 1917-нчи йылдан кёп алда менщевиклени арасында тувулунгъан. Шолайлыкъ булан Ленинни къаравларын марксизмге къаршы салмагъа къарайгъан болгъанлыкъ да шо замангъа хас. 20-нчы йылланы башында марксизмни оьсювюн янгы девюрюн белгилемек учун шо англавну Ленинни иш ёлдашлары да къоллама башлай. Шогъар ол оьзюню къаршылыгъын билдире. Янгыз саламатлыгъындан да тюгюл, бир заманда да айрыча, тизимли философия-теория къурмагъа Ленин бир заманда да бойнуна алмагъангъа. Ол оьзюн гьакъ юрекден Марксны янгыз учениги гьисаплагъан ва теориягъа оьзюню къошумуна марксист илмуну янгыз бир гесегине йимик къарагъан.

XX асруда инсанлыкъны оьсювюн тюз англамакъ учун болмаса болмайгъан ленинизмни теория ва политика маънасына байлавлу масъала да айрокъда жаваплы болмагъа герек. Инкар этегенлени, тарихге ва теориягъа байлан-

натижаларына [illegible] дыкъ.

Муна шолай шартларда мен сорав беремен: жамиятда ва миллетлени арасында къаршылыкъланы отун ягъагъан, чыдамсызлыкъны, оьчлюкню чачагъан, «душманланы келпетлерин» онгда да, солда да аратагъан адамланы шону гьакъындагъы пикругъа гьакъыкъатда уьйрете туруп, гьар заман ватандаш давну гёленткиси гьакъында сёйлегенлер шо негер элтегенин англаймы экен? Яда, болма ярай, биле-биле туруп, булгъавурлукъну ва бузукълукъну, сюеми экен?!

Гьакъылны логикасына къыйышывлу кюйде иш гёрмеге тарыкъ: гьакимлик реформаны алгъа юрютмеге борчлу — яшавну бары да тармакъларында, жамиятны сыкълашдырмакъ учун шартлар яратмагъа, законну якълавда къатты кюйде токътамагъа. Популист алыш-беришчилик, демократия ва аянлыкъ булан артыкъ пайдалангъанлыкъ адамланы янгыз пайдасы, бузув иш гёрювлеге тебере.

Шолар негер гелтирмеге бола? Бизин уьлке йимик булай уьлкеде политика булан машгъул болмакъ учун оьз тарихин яхшы кюйде билмеге тюше.

Ёлдашлар! Социализмни гьакъында гьалиги эришивлюклерде, ону янгы гёрюнюшюн ахтарывларда, биз социализмге бакъгъан якъда ленинчи къаравларыны оьсювюне багъывну ёлунда хыйлы затны яхшы англамагъа болабыз.

Гележек заманны гьакъындагъы гьар тюрлю умутлагъа, шону бир тюрлю белгили кюйдеги формаларда суратлап гёрсетме къаст къылывларгъа бакъгъан якъда уллу сакълыкъны ва жаваплылыкъны Ленин Марксдан къабул этген. Ишчи гьаракатында гьеч этив гьар заманда да гьис этилген буса да: мекенли идеалны беригиз, оьзю учун ябушув юрютеген жамиятны гёрюнюшюн беригиз. Кёп якълардан айрыча-теория, массаларда къаравулланагъан кюйде социализмни гьакъында гёз алгъа гелтиривню алдынлылыгъы, туврадан айтайыкъ, Октябрни алдында язылгъан Ленинни «Пачалыкъ ва революция» деген бек тизив асарында гьис этиле. Тек 1918-нчи йылны язбашында, «Совет гьакимлигини гезикли борчларында», Ленин белгили кюйдеги революцияны практика

гъан болгъанын билмек учун эниндей сонг да гьакъыл якъдан кёп къаст къылывлар талап этилежек. Ону пикрулары ва гьасиллерини логикасын оьр даражада тарихи мекенлилик булан янгыдан яратмакъ гьали де бизин алдыбызда токътагъан.

Гечге таба Ленин, белгили экени йимик, «Коммунист къайдада иш чыгъарывгъа ва пайлавгъа туврадан-тувра гёчювню оьтгермек учун» къаст къылывгъа янгылыш болув деген. Тек сорав тувулунар: шо 1918 — 1920-нчы йыллардагъы политикагъа бакъгъан якъда айтылгъанмы? Шо политика, оьзю Ленин кёп керенлер билдирген йимик, гючлю кюйде ватандаш давну ва тыш уьлкелени чапгъынына, тозулувну, ачлыкъны, жамият байлавлукъларыны толу кюйдеги бузулувуну къоркъунчлугъуну шартлары булан инг башлап байлавлу болгъан чы. Яда сёз не буса да бир уллу затны гьакъында юрюле болгъанмы? Бары да якълардан ойлашып къарагъанда, ол капитализмден социализмге гёчювге бютюн ёлуну, Марксдан сонг шо нечик болгъаны гьакъында ойлашгъан.

Россияда янгы жамиятгъа гёчювню туташ ёлун гьазирлемеге заманы етишмеген буса да, шо якъдан алгъанда Ленин уллу иш этген. Тек бирдагъы керен ойлашмагъа заман болгъан — партияда ва жамиятда шо замангъы бютюн политика ябушув булан бирликде — НЭП ону учун янгыз ял алывну тактикасы болгъанмы яда Октябрни ерлерини гьакъында ва дюньяда цивилизацияслы къысматларында янгыз Россияны ерини гьакъында янгыдан ойлашывгъа янашывлар, «дюнья революциясына» уьстюнлюгюне умут этивлер бажарылмагъан заманда социалист идеяланы янгы маънасы булан толумлашдырывну тактикасы болгъанмы.

Эгер оьзюню ахырынчы йылларында Ленин этген бары да затгъа, нени гьакъында язгъанына, нени критика этгенине, негер къаршы чыкъгъанына, нени якълагъанына бугюнгю гёзден къараса ва шоланы барысындан да аслу затны айырмагъа къаст этсе, балики, булай белгилеме болур эди: шо социализмни янгы къайдада англавну ва къаттылыкъ, оьчлюк булан тозулгъан адамланы бирлешдиривню, оланы яратывчулукъ ишге къуршавну яда,

1921-нчи йыл Ленин оьзюню гьакъында масъала салгъан ва янгыз уьлкени оьсювюню перспективасы булан тюгюл, дюнья политика булан да туврадан-тувра байлагъан «ватандаш парахатлыкъны» идеясын лап да муна щулай англатмагъа бола.

Биз нечакъы сюймесек де, парахатлыкъны шартларында янгы жамиятны къурувчусу гьисапда Ленинге оьтесиз къысгъа болжал берилген болгъан. Социализмге бакъгъан якъда оьзюню къаравун бютюнлей алышдырыв ону якъчыларыны янындан мекенли кюйде англашылмагъан ва къыйматланмагъан. Уьлкени бары да сонггъу оьсювюн ва социализмни оьз къысматына бек уллу таъсир этмеге болар йимик ахырынчы насигьатларыны бир нечелерин яшавгъа чыгъарыв бир хапарсыз гери урулуп къалгъан. Шону натижасында къынгырлашдырывлар ва хыйлы къайгъылар болгъан.

Озокъда, оьзюню яшавуну ахырында Ленин гьис этген ва гёрген масъалаланы бизин заманыбызгъа янгыртып къурувгъа гелтирмеге, ону идеяларына бизин учун туврадан-тувра гёрсетивлеге йимик къарамагъа айланагъан гиши ёкъ. Тек оьлчевлерине гёре, характерине гёре, пикруларыны къайдаларына гёре — шолар ошашлы масъалалар.

Гьали, такрарлайман, сёз революциядагъы революцияны гьакъында, янгы жамиятгъа багъып реалист ёлда юрюшню гьакъында, социалист танглавну яшавгъа чыгъарывну айрокъда асувлу формалары гьакъында юрюлеген заманда, шолай тенглешдиривню законлугъун лап да умуми, принципли эте.

Лап да шо саялы, янгыртып къурувну гьакъында ойлаша ва ону башлай туруп, биз инг биринчилей Ленинни артдагъы ишлерине къарадыкъ. Къыйын ёл буса да, тюз ёлгъа тюшегенлигибизге инамлыкъны да шондан алдыкъ. Янгыртып къурувну ачыкъ кюйдеги политикасы чы, озокъда, бизин мекенли шартларыбыз булан белгиленген. Нечакъы не буса да, гьакъыкъатда сёз янгыз янгы жамиятны гьакъында, гёчюв девюрню гьакъында юрюлмейгени, тюрлендирив ишни аслу ёллары гьакъда да юрюлегени саялы ленинчи девюр булан тенглешдирив талап

бирге биз социалист жамиятны гьакъындагъы бизин кёбюсю англавларыбызны алышдырабыз, социализмни маънасын англавда алгъа барабыз. Шо да оьзюню гезигинде бизин ишибизни енгиллешдире.

Бизин танглавубуз тюз. Янгыртып къурувну оьзюню дазуларында бизин къаравубузну кюрчю алышыныву шолай. Нетегенибизни билмейгенлик тюгюл. Не къадар, социализмни янгы экономикасына багъып гезикли абатларыбызны ойлашылгъан программасы бола.

Политика реформа, гьали барыгъыз да англагъан кюйде, оьзюнде кёп уллу янгылыкъны къуршай. Республика ва ерли Советлеге янгыргъан биринчи сайлавлар оьтдю. Шолар политика реформаны Совет пачалыкъны бары да мююшлерине ювукълашдырды. Совет гьакимликни органларында янгы адамлар арагъа чыкъды, янгы депутат корпус амалгъа геле. Огъар янгыртып къурувну масъалаларыны оьзлени сайлавчулары булан туврадан-тувра ва жанлы аралыкъланы кюрчюсюнде чечме тюшежек.

Мунда да биз тюз ёлдабыз. Тек гьалны тынч гёрме тюшмей. Кёбюсю Советлерде политикада сынавсуз, хозяйствону къурувда да тийишли тыйы ёкъ, шо масъалаланы, оьзлеге инанылгъан территорияда не болуп тургъанны, герти жаваплылыкъ не экенни тийишли кюйде билмейген адамлар ёлбашчылар болуп токътагъан. Уьстевюне, кёбюсю ёрукълагъа гёре гьасил чыгъаргъанда, сайлавлар ва митинглени кампаниясы гетген экенни янгы Советлерде англап битмеген. Адамлар масъалаланы чечивню ва мекенли ишни къаравуллай. Алда къыйын, Ленинни сёзлери булан айтгъанда. «Язбашны ташгъынлары йимик, ягъалардан чыгъып агъып гелеген загьматчыланы митинг демократизмин загьматны барышында къатты низам булан бирлешдирмекни» иши токътагъан.

Ерлерде оьзбашына иш юрютювню Закону Советлеге оьзтёрече, герти пачалыкъ чалышыву учун материал кюрчю ярата. Советлер оьзлени пайдаларын якълавда, оьзлени ихтиярларын сакълавда, топлангъан масъалаланы чечивде адамлар инанма бола-

оьзюне къаршы чыгъагъанлардан къайры, партия ишде ёлдашлары булан гючлю ябушув юрютме тюшген.

Октябрни уьстюнлюгю оьзтёрече иш юрютювню масъаласын практика ёрукъгъа сала. Россияда миллетлени ва халкъланы бирге яшавун ёрукълашдырмай туруп, янгы яшавну къурма болмай болгъан. Тек азатлыкъны уллу революциясы, пачаны елевчю политикасына да къаршы экенге, озокъда, центрны гючлю инкар этивю булан да узатылгъан. Империяны гесеклеринде оьзтёречеликге талпыныв кёп тюрлю къайдаларда тувдура. Таза-милли хасиятларына гёре къурулувлар тувулуна. Милли башгъалыкълагъа гёре область территория автономиялар арагъа чыгъа. Россияны ва Украинаны губернияларында таза экономика пайдаланы кюрчюсюнде уллу автономиялар къурула. Шоланы кёплери узакъ чыдамагъан. Тек оланы кёплери герти халкъ революциягъа хас.

Оьзю гьар заманда да артыкъ тергев береген уьлкени бирлигин гёнгюллю федерациядан таба, оьзтёречелигин айрылывгъа ерли сёзсюз къабул гёрмек булан сакълама болагъаны Ленинге англашыла.

Ленинге Россия федерацияны ва союз федерацияны арасындагъы башгъалыкъны гёрмейген ва онгачалыкъны, милли пачалыкъны гьакъындагъы лакъыр тактика янашыв яда, Сталин айтгъан кюйде, «бирлери герти деп гьисап эте башлагъан» политика «оюн» деп айтагъан Сталинге ва ону якъчыларына къаршы герти кюйде ябушма тюшген.

Союзгъа къошулмагъа гьазир оьсювюню башгъа-башгъа даражасы булангъы милли бирлешивлени арасында федерацияны тюрлю-тюрлю къайдаларына Ленин ёл бере болгъан. Шолай миллетлени бирлешивю де, деп язгъан ол, биревню де харлысызлыгъын бузмажакъ эди, не къадар **«янгы къабатын, тенг ихтиярлы** республикаланы федерациясын» тувдуражакъ. Ол милли аралыкъланы культурасына янгы башланыв салагъан «Мекенли кодекс» токъташдырылсын деп бувара болгъан. Шону да, ону пикрусуна гёре, центральный аппаратны, белгили экени йимик, оьзлени

[illegible] разы этеген муратгъа гелтирежек, бизин уллу кёп миллетли бирлигибизге янгы жан салажакъ.

Ёлдашлар! Янгыртып къурувдан таба биз оьзюне багъып барагъан янгы жамиятда **янгыртылгъан, алышынгъан Коммунист партия** да иш гёрме герек.

Биз КПСС-ни XXVIII съездини алдындабыз. Партияны гьакъындагъы масъалада маънасына гёре Ленинни ёлбашчылыгъы булан «Янгы къайдадагъы» партия къурувгъа тенг гелеген бурулув болмаса болмайгъанлыгъын тарих оьзю бувара. Коммунистлер ва савлай жамият оьзлени жанлы кюйде ва критика ёлда арагъа салып ойлашагъан КПСС-ни ЦК-сыны Платформасы, Уставны проекти Коммунист партияны оьсювюндеги шо толу кюйде янгы девюрню башлады.

Масъаланы шолай салмакъ ленинчи партия мердешлер булан не байлай? Бир алдын — партияны оьсювюню уьлкедеги ва дюньядагъы герти гьалланы алышынывундан гьасил болмакълыгъы. Партияны бирлигини гьакъындагъы къарар къабул этилген булан байлавлу этип биз гьар заман эсге алагъан РКП(б)-ни X съездинде «Партия къурулушуну масъалаларына байлавлу» оьзге къарар да къабул этилген болгъан. Шонда «Толу кюйде дурус, революция гьаракатны бары да даражаларына ярашагъан партия къурумну къайдасы» болмакълыгъы инкар этилген. «Не къадар, — деп эсгериле шонда, — къурумну къайдасы ва ишни ёрукълары толу кюйде мекенли тарих шартлар булан ва шо шартлардан туврадан-тувра чыгъагъан масъалалар булан белгилене».

Ватандаш давдан сонг парахат девюрню башланыву булан партияны янгы гьаллагъа гёчювю айрокъда къыйынлы болгъан. Шо да англашыла, неге тюгюл о, уьстевюне, пролетариатны диктатурасына кюрчюленген пачалыкъ гьакимликге къошулгъан болгъан. Къарарда айтылагъан кюйде, партияда «центрлашдырыв ону бюрократиягъа ва халкъдан айырывгъа айландырагъан къайданы оьсдюрюп; ватандаш давну барышында комиссар къайдада барына да буйрукъ этме уьйренген айрыча ёлбашчы партия болуп; «тийишли онгайлыкълар гьар тюрлю терсликлеге айланып», «партияны ругь яшаву» тёбен-

[illegible] гертилигине халкъланы тюшюндюрювде КПСС-ни кёп уллу мердешлери бар. О 1917-нчи йылны бир нече айларыны ичинде халкъланы кёп яныны якълавун ва сюювюн къазанмагъа болгъан. «Халкъ большевиклени артындан бармакълыгъы, деп англатыв бере Ленин, «оланы агитациясы артыкъ чебер экенге тюгюл. Ёкъ, иш мунда оланы агитациясы герти экенликде». Февраль революция, уьлкени къыйынлыкъларындан эсе, оьзлени пайдасы ва политика ёлбашчылыкъ учун айланагъан ялгъан политиклени, демагогланы политика яшавну уьст къатлавларына аз чыгъармагъан. «Ону оьр аты, Халкъны», «Азат этивю Халкъны» макътайгъан миллионлар булангъы оьрден айтылгъан сёзлер ишчилени, сабанчыланы, солдатланы уьстюне, оланы башын айландыра туруп, явдурула».

Халкъны политика якъдан артда къалгъанлыгъын пайдаландырыв, ялгъанны, ялагъайлыкъны, увакъ-тюекге арты битмейген кюйдеги умутланы кёмеги булан оланы башын айландырыв — шоланы барысын да Ленин гери ургъан. «Биз шарлатанлар тюгюлбюз, — деген ол... Бары да революцияланы бузгъан биргине бир зат — шо сёз, шо революциячы халкъгъа ялынчлыкъ. Савлай революциячы сёзге, марксизм, айрокъда о тергевню къуршайгъанда, айрокъда таъсир этеген вакътиде ёл бермеге тюшмей.

Нечик болгъан дагъы? Февральдан Октябрге ерли кёп партияланы бир-бири булангъы гючлю ярышыны ва ёл танглама толу эркинликни шартларында большевик партия бир нече он минглерден юз минглеге ерли артгъан ва он минглени оьзюню артындан элтген.

Халкъгъа таъсир этмек учун ябушув юрютмеге бажарывлукъну гёзюнден къарагъанда, уьлкени яшавундагъы буссагьатгъы бурулув девюр партиядан талап этеген политика активлик аз тюгюл. «Якълавсуз къойгъанлар», низамсыз халкъны алдына ташлап къойдулар», «неформаллардан якъламай» деп ва башгъа затлагъа арз этмей, ким булан да ярышгъа чыгъып, оьзюню гертилигине халкъны инандырывда большевиклени чеберлигин янгыдан тувдурмагъа герек. Шону булан бирге политика бирлешивлеге ва разилешивлеге,

[illegible] философия теория къурмагъа Ленин бир заманда да бойнуна алмагъангъа. Ол оьзюн гьакъ юрекден Марксны янгыз учениги гьисаплагъан ва теориягъа оьзюню къошумуна марксист илмуну янгыз бир гесегине йимик къарагъан.

XX асруда инсанлыкъны оьсювюн тюз англамакъ учун болмаса болмайгъан ленинизмни теория ва политика маънасына байлавлу масъала да айрокъда жаваплы болмагъа герек. Инкар этегенлени, тарихге ва теориягъа байлавлу гьатта англавсузланы янындан гьужумгъа ёл къоймагъа да тюшмей.

Бизин учун ленинизм жанлы ва иш гёреген теория, идея ва къылыкъ гюч кюйде къала. Гьали биз Ленинни герти кюйде англавну къайтарывгъа арагъа чыгъарабыз, шо ишни яратывчу ёлда юрютме къаст этебиз. Шо да тынч болмагъан ва болмажакъ. Янгыртып къурувну барышында ва шо тувдургъан бек къыйын масъалалагъа байлавлу болуп да биз актив кюйде иш гёребиз. КПСС-ни XXVIII съездине гьазирлик гёрювню барышында, съездни оьзюнде ва партияны янгы Программасын гьазирлевде кёп зат этилген, тек дагъы да кёп затланы этмеге тюше.

Ленинни ругь якъдан бир де тюгесинмейген варислигине таянып, гьалиги билимлер булан савутланып, адамны ва жамиятны гьакъында илмуну янгы уьстюнлюклерин къоллап, **бизин заманны** масъалаларына ва талапларына оьзюбюзню жавапларыбызны излежекбиз.

Ёлдашлар! Бизин жамиятны социалист ёлда янгыртып къурувдан къайры маъналы ёлу ёкъ. Шо къыйынлыкълардан чыгъывну болмаса болмайгъан ёлу, герти оьсювню ёлу. Шо ёлда бизге янгы ва бютюн дюнья тарихини сынаву, дарслары булан байлашдырылгъан ленинчи вариссиз бажарылмажакъ.

Янгыртып къурувну уьстюнлюгю бютюн инсанлыкъны оьсювюнде тенгсиз абат гьисапланажакъ. О гюч этмейли, демократ къайдаларда ва натижаларына гёре булай алгъанда революция гьисаплангъан зор уллу алышынывланы, Ленин де умут этеген кюйде, дюньяда инсанлыкъны яшавуну маънасыны башы гьисапланагъан девюр болмагъа имканлы (Харс урувлар).

«Бары да къыйынлыбыз —низам ёкъдан»

(Башы 1-нчи бетде).

— Яшлар эрим. Союз республиканы статусу бизин экономика, политика ихтиярларыбызны артдыражакъ. Бизин республиканы топуракълары, халкъыны сакъаву, табият байлыкълары союз республика къурма имканлыкълар бере. Тизив, промышленность бу осал. Амма союз республика болгъан булан да пайда ёкъ, халкъда иште яшашда алышынмаса, загьмат низамы беклешмесе.

— Гьали Дагъыстанда бир-бир миллетлер гётереген миллет автоном бирлешивлени масъаласына нечик янашасыз? Мисал учун, Къумукъ халкъ гьаракаты къумукълагъа автономияны масъаласын да орагъа чыгъара

— Мен шогъар къаршымап. Шонча йыллар бирче яшагъан халкъланы айры автоном бирликлери болдурма бажарылмаса да, бажарылмай. Дагъы затны айтмагъанда, шогъар экономика якъдан имканлыкълар ёкъ. Сиз оьзюгюз нечик янашасыз дагъы шо масъалагъа?

— Къумукъ автономияны бугюн-тангала къурмагъа бажарылмай буса да, биз шогъар багъып юрюмеге герекбиз. Автоном маясыз аз санавлу халкълар миллет гьисапда ёкъ бола. Шагьарларда чы нечик де, юртларда да яш наслу ана тилинде аз сёйлейген болуп бара. Айрокъда къумукъ юртларда. Бир-бир школаларда, классларда башгъа-башгъа миллетлени вакиллери бар саялы, къумукъ тилни уьйренме имканлыкълар ёкъ. Муна биз оьзюбюз де бусагъат русча сёйлейбиз. Къумукъ тюз кёп миллетли болуп баргъангъа, яшыз тилибизни тюгюл, культурабызны, тарихибизни, адат къылыкъларыбызны да тас этип барабыз. Автономияны гьажатлыгъыны оьзге себеплери де бар...

— Оланы мен де англайман. Буса да, масъаланы шолай чортундан салып чечме бажарылмай. Къумуклар гётереген автономияны масъаласын оьзге миллетлени вакиллери башгъача англай. Дагъыстан халкъланы политика, культура англаву, тюзюн айтгъанда, гьали де биз сюеген даражада тюгюл.

— Биз сёйлейген масъаланы гьакъында айрыча лакъыр этме ирар эди... Сиз автоном республиканы халкъ депутаты гьисапда Литваны Оьр Совети оьзлени республикасын айры началыкъ этип токъташдыргъанны нечик гёресиз?

— Шо къарагъа мен бир де рази тюгюлмен. Литваны оьзюнде де шогъар рази тюгюллер кёп. Литвагъа экономика ва оьзге эркинликлер берилген эди чи. Олар союздан чыкъмай да республикасын оьсдюрме бола эдилер.

— Бизин уьлкеде, жамиятда гьали ачыкъ июйде бир-бирине къаршы токътагъан эки гюч бар: радикальный ва консервативный гючлер. Сиз шоланы къайсы булансыз?

— Мен оьзюмню радикальный депутат гьисап этемен. Мен республикада гьал бек бузукъ экенни ва ону тюбюнъярадан алышдырма тарыкълы англайман.

— Биздеги къыйынлы гьалгъа июкюрлюк этиейгенлер де бары экен?

— Бар. Шо гьалгъа айымлы адамлар. Сиз айтардай яман яшамайбыз дейлер... Гьали, терпилей де, критика артгъан. Критика этмейген адам да ёкъ. Айрокъда гьакимлеге кёп «топлар атыла». Тек айыш дагъы гьакимлерде тюгюл. Халкъ, жамият оьзю нечик буса, гьакимлер де шолай. Олар бири бириден гьасил бола.

— Артдагъы айларда Магьачкъалада бир нече митинглер оьтгерилди. Масъаланы митинглерде чечмеге нечик къарайсыз?

— Мен митинг демократияны яны тюгюлмен. Шо митинглени биринде де болмагъанман, тек оларда сёйленген затланы билемен. Митингчилени сёйлевлеринде рази болма ярайгъан кёп далиллер де бола. Митингде чыгъып башгъаланы критика этегенлер оьзлер де ишинде, яшавунда уьлгю болма герек. Оланы мен таныйгъанлары шолай адамлар тюгюл. Олар масъаланы чечмек учун тутгъан ёлну янъламайман.

— Буса кемчиликлер, тюзсизликлер булан ябушма сюегенлер нечик этмеге герек?

— Олар масъалаланы митинглерде тюгюл, газетлерде, журналлардан таба гётерме болалар...

— Газетлерде официальный къаравгъа къыйышмайгъан затны чыгъармай буса?

— Муна бу ерде прессаны эркинлиги, харлысызлыгъын болдурма тарыкъ. Журналист, автор язгъан затына янгыз законну алдында жавап берме тюше.

Язгъан Р. ГЬАРУНОВ.

АДАМ ВА ТАБИАТ

Бизин савлугъубуз оьзюбюзню къолубузда

Артдагъы вакътилерде бизин уьлкеде табиатны таза ва гёзел сакъламакъ учун гёрюлеген чаралар кёп. Шогъар байлавлу болуп КПСС-ни ЦК-сыны ва СССР-ни Министрлер Совети къабул этген белгили къарарлар да бар. Оланы маънасы экономика ва социальный масъалаланы чечмеге бакъдырылгъан. Партия ва Совет гьукумат шо якъдан этеген ишлени агьамиятлы аслу гьалда адамны савлугъун сакълав булан байлагъан.

Бугюн Буйнакск шагьарда табиатны сакълаву масъалалары нечик чечиле дагъы? Мунда табиатгъа зарал этеге болагъан гьар тюрлю продукция чыгъарагъан, халкъны социальный якъдан къуллукъларын кютеген промышленностну ва транспортну 30-гъа ювукъ предприятиелери ишлей. Шолардан гьавагъа гьар тюрлю газлар чыгъып, яйылып, табиатны тазалыгъын буза.

Тюзюн айтса, шоланы алдын алмакъ учун табиатны сакълавгъа къарайгъан Буйнакскидеги комитетни ва шагьарны санэпидстанциясыны къуллукъчулары этеген ишлер аз тюгюл. Буса да бугюнгю талапланы гёз алгъа тутгъанда олай иш де бизин рази къалдырмай. Неге тюгюл, предприятиелерде табиатгъа бузагъан заралны затланы чыгъаввуну оьлчевюню гьисабы алынмай. Бирисинде сама табиатны сакълавгъа байлавлу планлы иш юрюлмей. Планлар тизеген 1435 номерли автоколоннада, акъ гийимлер этеген фабрикде, эжек комбинатда, резин детерчиклер ярашдырагъан заводда буса, шолар яшавгъа чыгъарылмай, кагъызда къала.

Мисалгъа айтсакъ, акъ гийимлер этеген фабрикде, консерво заводда мазут булан ишлейген котельныйлардан артыкъ чыкъгъан гьавагъа кёп къадарда къара нас тютюн къошулагъан.

Эт комбинатда, резин детерчиклени ярашдырагъан ва агрегат заводларда, технология агьамиятлы исгиленинсакълы, гьавагъа, канализациягъа табиатгъа заралы газлар къошулун, адамны савлугъуна къоркъувлукъ тувдурагъан гезиклер токъташдырылгъан. Шагьарны автопредприятиелеринде ишлетилеген агъарлыкъдан гьаваны агъулайгъан газлар норкадан хыйлы артыкъ чыгъаргъаны да белгили. Неге тюгюл, шоларда газны анализ этеген приборлар тизевли ишлемей.

Тергевлер гёрсетегени йимик, шагьарны гьавасыны тазалыгъын, автомашинлер, кёмюр ва мазут булан ишлейген котельныйлар буза. Шагьарда ишлейген 42 котельный бар. Ахтарывлар этгенде шолардан 8-и тюгюл газ булан ишлетеген къайдагъа кюйленмеген. Консерво заводну газ булан ишлейген котельныйн тез бузулгъаны саялы, ону кёбюсю гезиклерде агъарлыкъ булан ишлетмеге тюше. Тюзюгюн бузулгъан саялы ондан чыгъагъан къара тютюн буса айлана якъланы пурхгъа бёлеп, табиатгъа зарал эте.

Табиатны сакълайгъан комитетни талабы булан шагьар исполком кёмюр ва мазут булан ишлейген котельныйланы газгъа гёчюрмеге къарар чыгъаргъаны эки йыл бола. Амма интерсен, эжек комбинатны директору К. Атаев, агрегат заводну директору М. Магьамматов, акъ гийимлер этеген фабрикни директору М. Умаханов ва оьзгелери шо къарарны яшавгъа чыгъармагъа гьай этмей.

Шагьарны санэпидстанциясыны къуллукъчулары булан бирге оьтгерген тергевлени натижасында, шагьарда коммунальный къуллукъланы кютеген идараларыны айыблыгъындан предприятиелерде, оьзенлерде, арыкларда жыйылгъан чёплер ва оьзге насланы

ерине от ягъып, якъатып гьаваны нас этеген гезиклер кёп керекле токъташдырылгъан. Буйнакск шагьарны гьавасында бар заралы газланы оьлчевлерин тергегенде, гьаваны насыгъы норкадан эки 2 — 3 керен артыкъ.

Пассажир автопредприятиеде, 1435 номерли автоколоннада машинлерден чыгъып гьавагъа къошулагъан заралы газланы къадары, гёрсетилген норкалардан эки гьар гезик оьтгерилеген тергевлерде хыйлы артыкъ чыгъа... Неге тюгюл, шоларда машинлерден чыгъагъан газланы тергейген агьамиятлы [illegible] къоллана. Журналларда ёкъ да бир тюгюл тергевлени натижалары язылмай... Оьзге бир-бир предприятиелерде буса шоланы тергейген приборлар да ёкъ. Шагьарны автоинспекциясыны къуллукъчулары буса автомашинлени моторларыны тизевли ишлевин ахтармай. Бузукъ машинлени гьайдайгъан шоферлердеги эгер ярым йылны ичинде ичинде 8-ден тюгюл такъсирленмеген.

Табиатны сакълавгъа къарайгъан комитетни къуллукъчулары жамият къуллукълары кёмеги булан гьаваны, оьзенлени, арыкланы, абадланы тазалыгъын болдурмагъа байлавлу бир нече таклифлер булан шагьарны исполкомуна билдирмекле де этти. Шолагъа кирмеге [illegible], къарарлар да чыгъарылгъан. Амма интерсен, бизин гьитейбиз, булан белгиленеген чаралардан къылгъан ишлени артыгъыда ашавгъа чыгъарылмагъан. Халкъ депутатларыны шагьар Советини исполкому табиатны сакълавгъа байлавлу масъаланы чечивде гьаваны тазалыгъына зарал берген предприятиелени, автохозяйстволаны башчыларына! [illegible] тюгюл.

Б. БАТТАЛОВ,
табиатны сакълавгъа къарайгъан Буйнакскидеги комитетни председатели.

Ижарачыны ойлары

Юрекде умут булан

Ижара коллективлеринни санаву баргъан сайын кёп бола бара. Амма аралап заман геттеген сайын, гьали де шо агьамиятлы ишде бары да масъалалар чечилип битген деп айтма бажарылмай. Мен ёлбашчылыкъ этеген коллектив, «Коммунизм» совхозну ёлбашчылары булан дагъар байлап, ижара къайдаланы къоллап загьмат тёгеген экинчи йыл.

Бугюнлерде бизин бригаданы членлери ёлбашгъа алакъ ишлени чалт кийде оьтгерип тура. Коллективни гьар члени жавапны гьиссини асувлу къуллукъларыны уллу маънасы барны яхшы биле. Неге тюгюл, гьасилнинг къуллукъ [illegible] ойлашмакъдан, кёп баялыкъ этмегъа къарарда бары да

ишлер агьамиятлы. Оланы тийишли болжалларда ва оьр сан яны булан кютюп болсакъ, гёз алгъа тутгъан натижалагъа етишме болажакъбыз. Оьзгъада, ишибизде, аз буса да, топлангъан сынавдан пайдаланма къаст этебиз.

Геттен йыл коллективибиз гьасиллени гьар гектарындан план булан токъташдырылгъан 28 центнерни ерине орта гьисапда 37 центнер тюшюм къайтарды. Ашлыкъны бир бюртюгю де тас болмайлы къолгъа алынды. Бу йыл да биз токъташдырылгъан пландан артыкъ тюшюм алма умут этебиз.

Буса да ижарачыланы ойлашдырагъан затлар хыйлы бар. Мисал учун — юрт хозяйство продуктланы багъалары артмай, бир кюйде тургъанлыкъ. Гьали, белгили болгъаны йимик, бары да затланы деренлей багъалары артгъан. Юрт загьматчыгъа ихтиярланы къайтарма герек деп тавушлар кёп чалына буса да, мекенли этилеген иш гёрюнмей. Техникасыз, кийлевчилерсиз бай тюшюмлер оьсдюрме, ону тас этмесиз къайтарма боламы? Олай болгъанда ашлыкъ оьсдюрювчюге гьар йыл кийлевчилер де, техника да алма тарыкъ. Техниканы чы, тизив, гьар йыл алып турмайсан, кийлевчилерсиз бажарылмай. Ону багъасы ашлыкъныкиндей де артыкъ. Айтагъаным, 1 тонна ашлыкъны багъасы 112 манат буса, ишекл кийлевчилени шо къадаргъы багъасы 240 манат. Шо дурусму

дагъы?

Дагъы да шулай бир затны эсгерме тийишли гёремен. Совхоз бизден ашлыкъны центнерин 8 манат 36 капек тёлеп ала, начальсыгъа буса сатагъанда гьар центнерин 23 манат талап эте. Шулай неге бола? Бизин ашлыкъ оьсдюрювчюлер масъала тизевли чечилмесин сюе.

Бизин ижара коллективи 15 адам къуршалгъан. Оланы арадан пайы механизаторлар. Бригадагъа бегетилген 120 гектар люцерналыкълардан, 70 гектар гьабижайдан токъташдырылгъан къадарда тюшюм алынды. Коллективни гьар члени йыллыкъ гелими орта гьисапда 8 — 9 минг манат бола. Къарагъанда, аслу тюгюл йимик де гёрюне, тек сатып-алыв аралыкълар гьали де чечилсе, бизин гелимлерибиз дагъы да аслам болур эди деп ойлашаман.

Кёбюсю ерлерде йимик, бизде де бичени масъаласы осал чечилип тура. Геттен йыл буса ишлер башгъача болду. Коллектив яхшы ишлегени саялы, 84 тоннаны къадарында тегин бичен алды.

Оьрде эсгерилип геттени йимик, коллективибиз 3 йылгъа дагъар байлагъан. Бизин дагъы да ишлеме къастыбыз бар. Тек юрт загьматчыны ишине къарав алышынма герек. Бизге гьали бичен чалагъан ва ону тайлагъа ичагъан агрегатлар тарыкъ. Багъасын бергенде де, къыдырып табып болмайса. Шо саялы район къурумланы ёлбашчыларындан кёмек къаравуллайбыз.

Б. АРСЛАНХАНОВ,
Хасавюрт районда «Коммунизм» совхозну бригадири.

КЪЫЙЫНЛЫКЪДА КЪОЙМАЙЫКЪ

Охувчу—газет: ачыкъ лакъыр

НЕ ЗАТ ОЙЛАШДЫРА

ишлер гьали де юртда ишей. Атам, этеги къуллукъну унутмай. (Атабыз гёзлери гёрмейгени саялы давда болмагъан).

Атам-анам магъа да шолай чакъырт [illegible] уьйрет-

болмайман. Биз дагъыстанлылар ерде расмы, уьйи, дослукъ болсун учун къаст этмегеребиз. Башлап къылдар сони ишлер бапуда ва шо-лада яшы [illegible]

къайдалы къоллап загъмат тегегени экинчи йыл.

Бугюнлерде бизин бригаданы членлери язбашгъы авлакъ ишлени чалт кюйде оьтгерип тура. Коллективни гьар члени жагьлы гюнлени асувлу къолламакъны уллу маънасы барны яхшы биле. Неге тюгюл, гюзлюклеге къуллукъ этивде, гьабижай чачывгъа онгарлывда, кёп йыллыкъ отлагъа къаравда бары да

план булан токъташдырылгъан 28 центнерни орнуна орта гьисапда 37 центнер тюшюм къайтарды. Ашлыкъны бир бюртюгю де тас болмайлы къолгъа алынды. Бу йыл да биз токъташдырылгъан пландан артыкъ тюшюм алма умут этебиз.

Буса да ижарачыланы ойлашдырагъан затлар хыйлы бар. Мисал учун — юрт хозяйство продукталаны багъа-

къайтарма боламы? Олай болгъанда ашлыкъ оьсдюрювчюге гьар йыл кюйлевючлер де, техника да алма тарыкъ. Техниканы чы, тюзю, гьар йыл алып турмайсан, кюйлевючлерсиз бажарылмай. Ону багьасы ашлыкъныкинден де артыкъ. Айтагъаным, 1 тонна ашлыкъны багьасы 112 манат буса, минерал кюйлевючлени шо къадардагъы багьасы 240 манат. Шо дурусму

Бизин ижара коллективге 15 адам къуршалгъан. Оланы авадан пайы механизаторлар. Бригадагъа бегетилген 120 гектар люцерналыкълардан 70 гектар гьабижайдан токъташдырылгъан къадарда тюшюм алынды. Коллективни гьар члени[illegible] йыллыкъ гелими орта гьисапда 8 — 9 минг манат болду. Къарагъанда, [illegible] де гёрюне. Тек сатыв-алыв аралыкълар тюзев-

ны ишине къарав алышынма герек. Бизге гьали бичен чалагъан ва ону тайлагъа къысагъан агрегатлар тарыкъ. Багьасын бергенде де, къыдырып табып болмайсан. Шо саялы район къурумланы ёлбашчыларындан кёмек къаравуллайбыз.

Б. АРСЛАНХАНОВ,
Хасавюрт районда «Коммунизм» совхозну бригадири.

лар тизген 1435 номерли автоколоннада, аякъ гийимлер этеген фабрикде, экмек комбинатда, резин дёгерчиклер ярашдырагъан заводда буса, шолар яшавгъа чыгъарылмай, кагъызда къала.

Мисалгъа айтсакъ, аякъ гийимлер этеген фабрикде, консерво заводда мазут булан ишлейген печлерден ярты яллап гьавагъа кёп къадарда къара нас тютюн къошула-

лер этеген фабрикни директору М. Умаханов ва оьзгелери шо къарарны яшавгъа чыгъармагъа гьай этмей.

Шагьарны санэпидстанциясыны къуллукъчулары булан бирге оьтгерген тергевлени натижасында, шагьарда коммунальный къуллукъланы кютеген идараларыны айыбындан предприятиелерде, абзарларда, орамларда жыйылагъан чёпню ва оьзге насланы,

гъан ишлени артыгъы да шавгъа чыгъарылмагъан. Халкъ депутатларыны шагьар Советини исполкому табиатны сакълавгъа байлавлу масъалаланы чечивде гьаваны тазалыгъына зарал береген предприятиелени, автохозяйстволаны башчыларына [illegible] тюгюл.

Б. БАТТАЛОВ,
табиатны сакълавгъа [illegible] райгъан Буйнакскидеги комитетни председатели.

КЪЫЙЫНЛЫКЪДА КЪОЙМАЙЫКЪ

Рагьмулукъну ва савлукъ сакълавну Совет фондуну Дагъыстан бёлюгюню загьматчы коллективлеге, жамият къурумлагъа, республиканы бары да адамларына этген ЧАКЪЫРЫВУ

Дагъыстанда пенсионерлени 40 процентден къолайы бусагьатгъы вакътиде тарчыкълыкъда яшай. Оланы социальный гьалын яхшылашдырывгъа байлавлу СССР-ни Оьр Совети къабул этген къарарлар, ватандашланы арасында толу иш гёрмей. Гьалиги заманда бизин республикада 30 минг адам айда 70 манат акъча алмай. Табии балагьлардан, гьалекли гьаллардан къыйынлыкълагъа тарыгъанлагъа да кёмек тарыкъ. Минглер булангъа интернат уьйлердеги къартлар, сакъатлар учунгъу яшавлукъ шартлар яхшылашдырывну талап эте.

Гьачи коллективлени, жамият къурумланы, кооператорланы ва шолай да айрыайры адамланы яхшылыгъы булан рагьмулукъну ва савлукъ сакълавну Совет фондуну Дагъыстан бёлюгюню Магьачкъала далагъы Жилсоцбанкыны 704202 номерли счётуна 1989-нчу йылда берилген акъчадан 900 адамгъа кёмек этилген. Давну сакъатларыны госпиталлларда ятагъанларына, къартланы ва сакъатланы уьйлериндеги шартланы яхшылашдырывгъа да акъча маялар гёрсетилинген.

Шо буса халкъны арасындагъы яхшы мердешлер гьали де якълав табагъанны исбатлай. Уьлкебизде апрелни 15-ден 21-не ерли «Рагьмулукъну жумалыгъыны» Бютюнсоюз гьаракаты юрюлегени де шогъар шагьатлыкъ эте.

Аявлу ёлдашлар! Гелигиз, къаравсуз, янгыз къалгъан къартлагъа, сакъатлагъа гьакъ юрекден къолубуздан чыгъагъан кёмекни этейик! Амалсызланы къыйынлыкъда къоймайыкъ. Сизден 704202 номер счётгъа гелген акъча маялар олайланы пайдасына къолланажакъ.

Рагьмулукъну ва савлукъ сакълавну совет фондуну Дагъыстан бёлюгюню правлениеси.

Украина ССР. Одессада «Физли-интернешел» деген бирликдеги совет-швейцария предприятиеси къурулгъан. Шонда кёп тюрлю ишлени кютме болагъан прибор — гьар тюрлю аврувланы алдын алмакъ ва сав этмек, илму-ахтарыв ишлер юрютмек учун белгиленген «Бион-01» деген биоэлектростимулятр чыгъарыла. Шону булан янгыз медицина идараларда тюгюл, уьйде де, къыр шартларда да пайдаланмагъа бола.

Суратда (солдан онггъа багъып): бригадир **М. Трофимов,** слесарь-сварщиклер **А. Копчук, С. Короткий** «Бион-01» деген приборланы къурашдырагъан бёлюкде.

И. Павленко чыгъаргъан сурат. (ТАСС).

Охувчу—газет: ачыкъ лакъыр

НЕ ЗАТ ОЙЛАШДЫРА

Оьзюбюз гюнагьлыбыз

Мен уьй болгъан 38 йылны узагъында, яшланы анасы булан етти авлет оьсдюрюп, аякъгъа тургъузгъанбыз. Тек бугюнлерде мен оланы тарбиялагъан кююме рази тюгюлмен. Неге десе, оларда чомартлыкъ ёкъ. Яхшылыкъгъа, яманлыкъгъа мени юрегим тынагъан кюйде кёмеклешип болмай. Мен «Ленин ёлу» газетни гьар номерин охуйман. Къалсын Акъгёзювну макъаласын охугъанда ойгъа тюшдюм. Биз аталардан къалгъан къумукъ элде, яшлар тарбиялавдан артда къалгъанбыз. Шо саялы гьалиги яш ата-анагъа гьар гюн дегенлей айта туруп, тарбиялав ишге тергевню гючлендирме герек.

Бизин гьалиги яшавубузда онгайлыкълар бар. Тек чомартлыкъ осал. Авур агьлюлеге кёмеклешме, аврувлагъа, сакъатлагъа рагьмулу яшама герекбиз. Мен макътанып айтмайман, дав йылларда, давдан сонг ач-ялангъач вакътилерибизде барлыкъ аз буса да юртлуларыбыздан къайры да, Россиядан гелген рус яшланы ожагъыбызда сыйындырып, аш да, опуракъ да берип сакълагъанбыз.

Ата-анасы давда белгисиз ёкъ болгъан, дёрт йыллыкъ чагъындагъы къызъяшны, атабыз етти авлетини уьстюне алып сакълагъан рус къызардашым бар. 19 йыллыкъ чагъына етишгинче атабыз оьзюню авлети йимик оьсдюрюп, тарбиялап ону эрге берди. Гьали де ол оьзюню алты авлети булан, кёп сюеген агьлюсю булан бирче яшай. Мен ону оьз къызардашымдан айырмайман. Оьзю де бизин оьз уланкъардашлары йимик гёре, кёп сююп къатнаша.

Адамлар арт вакътиде неге рагьмусуздур? Байлыкъ саялы нени де этмеге къабул. Уручулукъ баргъан сайын арта. Бизин ата-бабаларыбыздан къалгъан асил къылыкъланы, эдепни, намусну гьакъында газетлерде кёп языла герек.

Дав йылларда мен гиччи эдим. Атабыз совхоз берген 25 сотух ерге харбуз чачгъан эди. Гьар гезик харбуз алып гелгенде, мени хоншулагъа, уьлешме чапдыра эди. Оьзюмню яш гьакъылым булан харбузну уьлешмей, сатсакъ акъча болажакъ чы деп, атама таклиф бердим. Аталары давгъа гетген яшлар да ашасын, языкъ болмасын, бизге акъча тарыкъ тюгюл, деди атам. Бугюн йимик эсимде бар, юртда бир агьлюге атасы давда оьлген деп билдирив гелгенде, атам эки сыйырыбызны бирисин арбаны артына да тагъып, шо яшланы анасына элтип берди. Савуп, сютюн яшлагъа ашат, языкъ болмагъыз деди. Шо яшлар гьали де юртда яшай. Атам, эттен къуллукъну унутмай. (Атабыз гёзлери гёрмейгени саялы давда болмагъан).

Атам-анам магъа да шолай чомарт хасиятланы уьйретгенге гьали оьктем боламан. Башлыгент юртдан язгъан Г. Исаеваны макъаласын охугъанда да айрокъда рази болдум. Шолай аналаны сютю гьарам авлетлер аз тюгюл. Мен де шо тайпалагъа къазапланмай болмайман. Биз дагъыстанлылар арада рагьму, эдеп, досллукъ болсун учун къаст этме герекбиз. Башлап агьлюде, сонг яшлар бавунда ва школада яхшы къылыкълагъа уьйретме герек. Уллулар да айтгъанлай, чубугъунда иелмеген, къазыгъында иелмес.

М. ШАГЬГЕРЕЕВ,
Чагъаротар, загьматны ветераны.

Хайырлы къачан болар?

Кёстекдеги «Октябрни 20 йыллыгъы» деген совхозну дирекциясы (Хасавюрт район) 1984 — 1985-нчи йылларда совхозну экономикасын беклешдирмек учун, чабакъ оьсдюреген кёл этме токъташды. Шону иши эки йылгъа ерли узатылды. 1986-нчы йылда 160 гектар ерни къуршайгъан кёл пайдаландырывгъа берилди. Шо кёлню онгармакъ учун совхозну 408 минг манат акъчасы гетди.

Шолай чабакъ оьсдюрюлеген кёллер биринчи, экинчи йылындан тутуп пайда бермеге башлай. Тек биздеги кёл йылдан-йылгъа совхозгъа зарал гелтирип тура. Артдагъы дёрт йылны ичинде совхозгъа болгъан заралны къадары 200 минг манатдан да артыкъ. Совхозну дирекциясы ва кёлню къуллукъчулары тюрлю-тюрлю себеплени гёрсетип оьзлер айыпсыз къутулма сюе. Чабакъ кёлюбюз къачан хайырлы болар экен? Шу соравну мен совхозну дирекциясына ва кёлню башын тутгъан В. Кулисаевге де бермеге сюемен.

Д. ИРБАЙХАНОВ
Кёстек юрт.

Оьз мухбирибиз Д. Жаватханов Хасавюрт шагьардан билдире

Иш чыгъарыв артажакъ

Хасавюрт шагьарны промышленный предприятиелерини, къурулуш ва транспорт къурумларыны коллективлери он экинчи бешйыллыкъны ахырынчы йылын лайыкълы натижалар булан тамамламакъ учун гьаракатын гючлендире. Социалист ярышда темир-бетон къураллар гьазирлейген, консерво заводланы загьматчылары лап да яхшы гьасиллеге етише.

Шагьардагъы приборлар чыгъарагъан заводну коллективи де артдагъы вакътиде оьзюню ишин бир къадар къолайлашдыргъан. Тюзю, гьали де предприятиеде чечилмей къалып турагъан масъалалар хыйлы бар, тек заводну администрациясы, партия ва оьзге жамият къурумлары загьматны къурувну янгы къайдаларын къоллап, алгъа мекенли абат алма умутлу.

Предприятиени ишчилери йылны оьтген биринчи кварталыны планларын уьстюнлю кюйде яшавгъа чыгъаргъан. Планны уьстевюне 381 минг манатны къадарында продукция чыгъарылгъан. Оьзюне Дагьир Абдуллаев ёлбашчылыкъ этеген 4 номерли цехни коллективи биринчи кварталны гьасиллерине гёре алдынлыкъны къазангъан.

Загьмат низамны беклешдирип, къурумлулукъну болдуруп, прибор чыгъарывчулар апрель айны производство планын болжалдан эки гюн алда толтурма токъташгъан.

Янгы журалары чыгъарыла

Хасавюртлу прибор къурувчулар чыгъарагъан продукцияны арасында халкъ кёп талап этегенлери де бар. Мунда ишленеген фотоувеличителлер гьалиден бир нече йыллар алда тюкенлерде ятмай болгъан буса, гьали оланы ахтарагъан адамлар ёкъ. Шону гёз алгъа тутуп, заводну специалистлери халкъ кёп талап этеген малланы янгы жураларын ишлеп чыгъарывгъа гиришди.

Бусагьатгъы вакътиде заводда халкъ талап этеген маллардан 4 тюрлю журасы тюгюл чыгъарылмай. Озокъда, шолай уллу предприятие учун шо санав оьтесиз аз. Эсгерилген кемчиликни алдын алмакъ учун предприятиени конструкторлары тийишли иш гёре. Ювукъ вакътиде мунда люстралар учун блок питаниелер де ишленип чыгъарылажакъ.

Тергев гючлене

Яшавлукъ уьйлени масъаласы, Хасавюрт шагьарны оьзге предприятиелеринде йимик, приборлар чыгъарагъан заводда да рагьат чечилмей. Предприятиеде загьмат тёгегенлени санаву артмай буса да, квартир алма сюегенлени къадары кемимей. Эки-уьч йылда пайдаландырывгъа берилеген кёп къабатлы бир уьй де масъаланы толу кюйде гюнлюк низамдан тайдырма имканлыкъ яратмай.

Тюзю, янгыртып къурувну йылларында шо агьамиятлы масъалагъа тергев хыйлы гючленгенни разилик булан эсгерме бажарыла. Заводну къырыйында артдагъы вакътиде къурулгъан 71 квартирлик 9 къабатлыкъ уьйге предприятиени алдынлы загьматчылары гёчдю. Шо — шагьарда биринчи бийик бина бола. Ону заводну коллективине Къызылюртдагъы уьч номерли машинлешдирилген къайдада уьйлер къурагъан колонннаны къурувчулары къуруп берген.

Яшавлукъ уьйлер къурув булан яныша, заводну жамият къурумларыны таклифи булан загьматчылагъа оьзлеге уьйлер ишлеме шартлар болдурувну масъаласын чечивге де тергев гючленген.

БИРИНЧИ СЕССИЯ

Хасавюрт районну Яхсай юртуну культура уьюнде юрт Советлени халкъ депутатларыны биринчи сессиясы оьтгерилди. Гюнлюк низамда къурум масъала токътагъан эди.

Халкъ депутатлар юрт Советни председатели этип Яраш Исмайыловну, ону заместители этип Алевдин Шихалиевни сайладылар. Етти даимлик комиссия да къурулду. Шолай да, сессияда исполкомну председатели этилип Алимхан Баймурзаев, халкъ контроль группаны председатели этилип Иса Исаев ва исполкомгъа 13 член сайланды.

Сессияда, янгыз къурум масъалагъа къаралып къалмады. Янгы сайлангъан халкъ депутатлар юртда бар чакъы кемчиликлени аян этдилер, оланы тайдырма болагъан чараланы гьакъында таклифлер бердилер. Арт вакътилерде адамланы яшавун яхшылашдырмакъ учун чыкъгъан законланы яшавгъа гийирмек учун англавлу, жагьлы ёлбашчылар тарыкъ. Янгы сайлангъан Советни депутатлары бары да гючюн, бажарывлулугъун адамланы талапларын кютюнге бакъдыра деп инанма сюебиз.

М. АГЬМАТХАНОВ.

САГЪНАНЫ БИЙКЕСИ

Узакъ йылланы боюнда дагъыстан сагъналаны бийкеси болуп гелген Барият Муратова оьзюню уллу пагьмусу булан бизин республиканы халкъларыны арасында лап да сюювлю артисткаларындан, абурлу адамларындан бириси. Ону сагъна усталыгъына янгыз къумукъ халкъ харс уруп къоймагъан, Дагъыстанны оьзге миллетлери де Бариятны сийрек пагьмусун гюллеген, ондан олар леззет алгъан. Артистлени гьакъында къайда лакъыр чыкъса да, инг башлап СССР-ни халкъ артисткасы Барият Муратованы атын, «Бизин Барият» деп, ювукъ адамы йимик, уллу оьктемлик булан эсгере. Барият булангъы гьар ёлугъув — сюйсе сагъвада болсун, сюйсе яшавда — гьар къаравчугъа, гьар адамгъа яшавунда бир айрыча агьвалат йимик оьте. Гьар ёлугъувун агьвалатгъа айландырмагъа янгыз уллу пагьму боладыр деп эсибизге геле.

Бугюнлерде Дагъыстанны халкълары Магьачкъалада М. Горькийни атындагъы Рус театрны уллу залында СССР-ни халкъ артисткасы, К. С. Станиславскийни атындагъы Пачалыкъ савгъатыны лауреаты Барият Муратова тувгъанлы 75 йыл битегенликге багъышлангъан юбилей вечерни уллу ругьланыв булан [illegible] оьлчевлерде оьтгерди. Республиканы бары да юртларындан ва шагьарларындан гелген кёп санавдагъы къа- [illegible]

деген культура центрындан, театр чалышывчуланы Бютюнсоюз жамиятыны председатели, СССР-ни халкъ артисти Михаил Ульянов Б. Муратованы къутлап телеграммалар йиберген. Театр чалышывчуланы Бютюнсоюз жамиятыны Дагъыстан бёлюгюню председатели, РСФСР-ни ат къазангъан артисти Айгум Айгумов да республиканы театр чалышывчуларыны атындан Б. Муратовагъа къутлав адресни тапшурду.

КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары П. Къ. Чурланова СССР-ни халкъ артисткасына КПСС-ни Дагъыстан обкому, ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну, ДАССР-ни Министрлер Советини атындан къутлав адресни берди.

ДАССР-ни культура министри Наида Абдулгьамитова, Б. Муратованы яратывчулугъуну гьакъында айта туруп, булай деди:

— Барият Муратова яшавда заманъа гёре абат алгъан, оьзюню тенглилерини къыйынына-тынчына табулгъан, наслуларындан айрылмагъан кюйде янгыз оьзюне хас ёл булан юрюген пагьмулу актрисалардан бириси. Сагъна чалышывунда ва яшавда нечакъы уллу четимликлеге, толкъунлагъа къаршы болса да, шоланы бирисине де бойсынмагъан. Сагънагъа, театргъа бакъгъан якъдагъы уллу сююв актрисагъа уллу муратлагъа етмеге кё- [illegible]

гюнгю шатлыкъ байрам янгыз Бариятны, къумукъ халкъ байрамы тюгюл, Дагъыстанны бары да халкъларыны уллу байрамы. Барият оьзюню къоччакъ къысматы, алдына салгъан уллу муратлары учун ябушгъанлыгъы булан дагъыстанлы къатынлагъа гьарбир янындан уьлгю болуп гелген. Бариятны бир яхшы хасияты бар: о да адамланы сююп билегенлиги.

Б. Муратованы къутламагъа гелген къардаш театрланы артистлеринден М. Горькийни атындагъы Рус драма театрны сагъна усталары «Барият» деген кантатаны хор этип йырлап алды. А-П. Салаватовну атындагъы Къумукъ театрны яш артистлери Бариятны лап да кёп сюйген спектаклеринден бириси «Айгъазиден» гесеклени салды. Б. Муратова 20 йылны узагъында алышынмагъан кюйде ойнагъан Гюлкъызны ролюн бу гезик театрны артисткасы Тотуханым Осаева СССР-ни халкъ артискасы да сукъланар йимик арив ойнады.

Авар, Дарги, Къазикъумукъ театрланы коллективлерини Бариятгъа багъышлангъан къутлавлары да гьакъ юрекден чыкъды.

Наби Дагьировну кюйюне гёре Магьаммат Атабаевни сёзлерине язылгъан «Адам» деген кантатаны тынглавчулар шатлыкъ жыйында биринчилей эшите эди. Шо музыка асарны Дагтелерадиону хору [illegible]

Татам Муратовну уланы Шарабутдин Муратов оьзлени тухумуну атын, абурун оьрге гётерген уллу къызардашы Бариятгъа багъышлап йыр айтдылар.

Белгили къумукъ шаир Б. Магьамматов Муратовагъа «Прометей» деген балладасын багъышлады.

Янгы ачылгъан «Дагъыстан» деген бийивлени ансамблини, Ногинаны атындагъы клубну яшларындан къурулгъан бийив коллективни, Буйнакск районну Эрпели юртундагъы давну ва загьматны ветеранларыны хоруну, «Лезгинка» деген бийивлер ансамлини чыгъышлары къаравчуланы айрокъда кепине гелди.

Сириядан Москвагъа охумагъа гелген миллети къумукъ аспирант Бадырхан Са- [illegible]

да туврадан-тувра ортакъчылыкъ этген ва къургъан РСФСР-ни ва ДАССР-ни инче саниятыны ат къазангъан къуллукъчусу Эдуард Арслановгъа, сценарийни язгъан Б. Магьамматовгъа, ДАССР-ни Культура министерлигини, республиканы партия ва совет органларыны ёлбашчыларына оьзюню гьакъ юрекден разилигин ва баракалласын билдирди.

* * *

Артындагъы гюн Б. Муратованы юбилейине багъышлангъан шатлыкъ вечер ата юрту Тёбенжюнгютейде де оьтдю. Мунда жыйылгъанлагъа юртдагъы культура уьйню оьзбашына чалышагъан чебер коллективи къужурлу концерт гёрсетди. Шо шатлыкъларда республиканы инче [illegible]

ТЮРЛЮ ХАБАРЛАР

КЪАТЫНГИШИЛЕР — АСГЕРДЕ

Бирлешген Штатлардан сонг Китай къатынгишилери асгерде къуллукъ этегенликде экинчи ерни ала. Печатда чыкъгъан статистика санавлагъа гёре Китайны савутлу гючлеринде, 100 минг къатынкъыз къуллукъ эте. Дагъы да 80 минг тиштайпа гьар тюрлю тыл къурумлагъа ва кёмекчи бёлюклеге къуршалгъан.

ГЮНЕШНИ ГЮЧЮН ПАЙДАЛАНДЫРА

Беш миллион японлу кирнимек учун гюн иситген сувдан пайдалана. Израилде буса 800 уьй гюнню гючюне иситеген батареяланы къоллай. Бирлешген Штатларда буса уьйлерин шолай иситеген уьягьлюлени санаву 15 мингден оьте. Савлай дюньяны оьлчевюнде алгъанда гюнню гючюн пайдаландырагъанлыкъ йылда 20 процентге арта. Бугюн дюньяда гюнню, ертюп иссн сувланы ва елни гючюн ишлетеген ясандырывланы багъасы 3 миллиард долларгъа етише.

ФРАНЦИЯЛЫЛАР НЕДЕН КЪОРКЪА?

Францияда ватандашлагъа берилген тамаша соравлагъа жаваплар печатдан чыгъарылгъан: олар барындан да не затдан бек къоркъа? Биринчи ерде транспорт аварияладан къоркъагъанлыкъ (72 проценти), экинчи ерде... агъулу йыланлар (59 проценти). Бирден эсин тас этип къоювлар кёплени рагьатсызландыра (47 проценти ва психика аврувлар да (42 проценти) аз къоркъутмай экен. Франциялылар сав болмайгъан аврувлардан ва жинаятчылар булангъы ёлугъувлардан бир йимик къоркъагъанын билдирген (шо 39 ва 37 процентни тута).

КЪЫЙЫНЫ БАР

Американы врачлар Нелли Эндрусгъа «медицина феномен» деп айталар — ону къаркъарасыны гьамангъы иссилиги 36,6 градусну орнуна 38. Ону багъанасын врачлар токъташдырып болмай. Оьзю Нелли савлугъуна бир де кант этмей. Ону къызылы къызыл, агъы акъ. Тек бир багъанасы бар... Ол айтагъан кюйде, ону янында бир эргиши де узакъ чыдамай — бек къайнар. Шо саялы ону эрге барагъаны бу дёртюнчю керен...

УВАКЪ АКЪЧАЛАР БУЛАН УРГЪАН

Уручу къолунда тапанчасы да булан касгъа ювукълашып, ондагъы бары да акъчаны бермекни талап этген. Шо Американы Мичиган штатыны Даймондейле шагьарында болгъан. Касны юрютеген Салли Далман 10 килограмдан да къолай аврулугъу булангъы увакъ акъчадан толгъан къутукъну алып, жинаятчыгъа багъып ургъан. Ол де эссиз кюйде полгъа йыгъылгъан. Чакъырылып гелген врачлар жинаятчыны баш мийи тербенгенликни токъташдыргъан.

ОЬЗЮ ЭТГЕН БОЛГЪАН

Голландияда таш асруну ахтарагъан белгили археолог Теен Верманинг ишдырыкълары саялы такъсырлангъан. Белгили болгъан кюйде, алим оьзю «тапгъан» таш асрудагъы затланы оьзю гьазирлеп, этнография музейлеге кёп багъадан сата болгъан.

Редакторну заместители
А. Л. САЛИМУРЗАЕВ.

ТВ

ТАЛАТГЮН, 24 АПРЕЛЬ
I ПРОГРАММА

6.30 120. минут. 8.30 «Къурдашлар» деген телевизионный документли фильм. 8.45 «Музыканы гёзел мюгьлетлери». Концерт. 9.10 Чебер фильм. «Бютюн тюгюл эки адам». 10.25 Телевизионный документли фильм. «Шура баживню аягъыз». 10.55 «Шулай болгъан... болгъан...» 11.25 Яшлар учун (француз тилдеги дарс булан бирге). 12.25 Коллаж. 12.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.30 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.45 «Бжамий» деген халкъ музыка ансамблини чыгъышы. Нальчикден берилиш. 16.20 Те- [illegible] кей. Дюньяны чемпионаты. Чехословакияны ва СССР-ни жыйым командалары. Швейцариядан берилиш. 11.20 «Акъ роза гюллер». Документли фильм. 11.55 Халкъ яратывчулугъуну «Энемжая» деген VIII Халкъара фестивалыны телевизионный программасы. 15.30 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.45 Рус халкъ инструментлерини Свердловскидеги яшоьрюмлер оркестри согъа. Свердловскиден берилиш. 16.10 Компьютер булангъы лакъырлашыв. 16.55 Телевизионный документли фильмни премьерасы. «Хайнань атавну сынаву». 17.30 Мультфильм. 17.40 «Тавланы насиби». Унцукул юртну инче саният школасында тарбиялангъанланы концерти. 18.00 «Дагъыстан» деген программа. 18.10 ДАССР-ни [illegible]

геле.

Бугюнлерде Дагъыстанны халкълары Магьачкъалада М. Горькийни атындагъы Рус театрны уллу залында СССР-ни халкъ артисткасы, К. С Станиславскийни атындагъы Пачалыкъ савгъатны лауреаты Барият Муратова тувгъанлы 75 йыл битегенликге багъышлангъан юбилей вечерни уллу ругьланыв булан гетт оьлчевлерде оьтгерди. Республиканы бары да юртларындан ва шагьарларындан гелген кёп санавдагъы къаравчулар, гертилей де, гьалиги заманны пагьмулу актрисаларындан бириси Барият Муратова булан бирдагъы да ёлукъмагъа жыйылгъан эди.

Шатлыкъ вечер Б. Муратованы яшавуна ва яратывчулугъуна багъышлангъан кинопрограмма булан ачылды. Сагьналаны бийкеси Барият оьзю булан кёп йылланы боюнча ишлеген РСФСР-ни ат къазангъан артистлери Дадам Сабитнуров ва Адилбек Ихласов булан сагьнагъа чыкъгъанда жыйылгъан халкъ эретуруп, СССР-ни халкъ артисткасын узакъ заман харс урувлар булан къаршылады.

Вечерни юрютегенлер СССР-ни халкъ артисткасыны юбилейине гелген телеграммаланы, къутлавланы охуй. Юбилей вечерни атына театр чалышывчуланы Бютюнсоюз жамиятыны Ростов бёлюгюню председатели Михаил Пушнов, Москвадагъы «Дагъыстан»

— Барият Муратова ... да замангъа гёре абат алгъан, оьзюню тенглилерини къыйынына-тынчына табулгъан, наслуларындан айрылмагъан кюйде янгыз оьзюне хас ёл булан юрюген пагьмулу актрисаларындан бириси. Сагьна чалышывунда ва яшавда нечакъы уллу четимликлеге, толкъунлагъа къаршы болса да, шоланы бирисине де бойсынмагъан. Сагьнагъа, театргъа бакъгъан якъдагъы уллу сююв актрисагъа уллу муратлагъа етмеге кёмек этген. Гертилей де, ол инче саниятны ва сагьна усталыкъны оьр дазуларына етишген. Барият не оьрлюклеге гётерилсе де, оьз халкъы булан къалгъан. Ону адамлыкъ, инсанлыкъ хасиятларын ким де гюллемей болмай.

Халкъ артисткасы къутлама гелгенлерден Дагъыстанны халкъ шаири Фазу Алиева, РСФСР-ни халкъ артисти Магьмут Абдулхалыкъов, ДАССР-ни Гостелерадио комитетини председателини заместители Салам Хавчаев, Культураны совет фондуну Дагъыстан бёлюгюню председатели Расул Магьамматов Б. Муратованы атына кёп-кёп иссы сёзлер айтдылар, гьакъ юрекден къутладылар. Культураны совет фондуну Дагъыстан бёлюгюню председатели Р. Магьамматов, Бариятны адамлыкъ хасиятларыны ва сагьна усталыгъыны гьакъында айта туруп, булай деди: «Бу... халкъ артискасы да сукъланар йимик арив ойнады.

Авар, Дарги, Къазикъумукъ театрланы коллективлерини Бариятгъа багъышлангъан къутлавлары да гьакъ юрекден чыкъды.

Наби Дагьировну кююне гёре Магьаммат Атабаевни сёзлерине язылгъан «Адам» деген кантатаны тынглавчулар шатлыкъ жыйында биринчилей эшите эди. Шо музыка асарны Дагтелерадиону хору таъсирли кюйде йырлады. ДАССР-ни инче саниятыны ат къазангъан къуллукъчусу Шамил Ханмурзаев дирижёрлукъ этди. Хорну башын буса ДАССР-ни ат къазангъан артисти Магьамматзапир Багьавутдинов айтды.

Б. Муратованы яшавуна ва яратывчулугъуна бизин дагъыстанлы язывчуларыбыз тезден берли де тергев берген. Огъар багъышлап йырлар, поэмалар язгъан. Шо гюн ахшам сюююмлю артисткасын къутламагъа гелген дагъыстанлы язывчулардан: тат язывчу Хизгил Авшалумов, дарги шаир Сулейман Рабаданов, къазикъумукъ шаир Мирза Давутов, табасаранлы шаир Юсуп Базутаев, къумукъ шаир Агьмат Жачаев Бариятгъа багъышлап язгъан шиъруларын оьзлени ана тиллеринде охудулар.

Б. Муратованы къардашлары РСФСР-ни халкъ артисткасы Бурлият Ибрагьимова, ...

Янгы ачылгъан «Дагъыстан» деген бийивлени ансамблини, Ногинаны атындагъы клубну яшларындан къурулгъан бийив коллективни, Буйнакск районну Эрпели юртундагъы давну ва загьматны ветеранларыны хоруну, «Лезгинка» деген бийивлер ансамлини чыгъышлары къаравчуланы айрокъда кепине гелди.

Сириядан Москвагъа охумагъа гелген миллети къумукъ аспирант Бадырхан Сафи, Б. Муратованы юбилей шатлыкъларында ортакъчылыкъ эте туруп, Дагъыстанда биринчилей беш йыл алда болгъанлыгъын, шо заманда Барият ойнагъан «Айгъази» ва «Молла Насрутдин» деген спектакллеге уллу ругьланыв булан къарагъанлыгъын ва СССР-ни халкъ артисткасыны сагьнадагъы оюну, ол яратгъан келпетлер тамашагъа къалдыргъанны гьакъында къуванчлыкъ булан хабарлады.

Б. Муратованы ата юрту Тёбенжюнгютейден гелген халкъ йыравлары Сапиюлла Шамилов ва Хасав Дайимов белгили юртлусуна багъышлап, къомуз согъуп, йыр айтдылар.

Темиркъазыкъ Осетия ва Къабарты-Балкъар АССР-лени къардаш театрларындан гелген къонакъланы иссы къутлавлары, ёравлары вечерни бирден-бир жанландырды. Халкъ артисткасы атына айтылгъан гьар къутлав ва ёрав, эсге алывлар — барысы да Барият Муратованы адамлыкъ хасиятларына, ону уллу пагьмусуна этилеген абур-сыйны ачыкъ белгиси эди.

Вечерни ахырында Барият Муратова оьзюне гьюрмет этип гелген кёп санавдагъы къаравчулагъа, вечерни онгарывчуларына ... ёлбашчыларына оьзюню гьакъ юрекден разилигин ва баракалласын билдирди.

* * *

Артындагъы гюн Б. Муратованы юбилейине багъышлангъан шатлыкъ вечер ата юрту Тёбенжюнгютейде де оьтдю. Мунда жыйылгъанлагъа юртдагъы культура уьйню оьзбашына чалышагъан чебер коллективи къужурлу концерт гёрсетди. Шо шатлыкъларда республиканы инче саниятыны ва театрларыны вакиллери булан бирге КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары А. Гьюсейнов, ДАССР-ни культура министри Н. Абдулгьамитова, культура къуллукъчуланы профсоюзуну обкомуну председатели Б. Гьайдарова ва башгъа ёлдашлар ортакъчылыкъ этди. Халкъ артисткасы ата юртундагъы шатлыкълар къуванчлыкъны ругьунда оьтдю.

Ж. ЗАКАВОВ,
хас мухбирибиз.

Суратларда: Б. Муратова; сагьнадан умуми гёрюнюш; Дагъыстанны халкъ шаири **Ф. Алиева** (солдан онггъа багъып); культураны Совет фондуну дагъыстан бёлюгюню председатели **Р. Магьамматов;** ДАССР-ни культура министри **Н. Абдулгьамитова;** КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары **П. Къ. Чурланова;** СССР-ни халкъ артисткасы Барият Муратованы къутлай; Темиркъазыкъ-Осетиядан гелген къонакъ **Б. Ватаев;** шаир **Б. Магьамматов;** лезгили шаир **Б. Салимов;** тат язывчу **Х. Авшалумов;** театр чалышывчуланы Бютюнсоюз жамиятыны дагъыстан бёлюгюню председатели **А. Айгумов;** тёбенжюнгютейли халкъ йырав **С. Шамилов;** залдан гёрюнюш.

А. Абусаматов ва Гь. Абдуллаев чыгъаргъан суратлар.

... документли фильм. 8.45 «Музыканы гёзел мюгьлетлери». Концерт. 9.10 Чебер фильм. «Бютюн тюгюл эки адам». 10.25 Телевизионный документли фильм. «Шура баживню аягъыз». 10.55 «Шулай болгъан... болгъан...» 11.25 Яшлар учун (француз тилдеги дарс булан бирге). 12.25 Коллаж. 12.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.30 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.45 «Бжамий» деген халкъ музыка ансамблини чыгъышы. Нальчикден берилиш. 16.20 Телевизионный документли фильм. 17.10 «Балжибинлер». Мультфильм. 17.20 Язывчу Ибрагьим Хамав Ибрагьимов. Яратывчулукъ сураты. 17.50 «Патриотланы школасы». ДОСААФ-ны Дагъыстан обкомуну ишлери гьакъында гёрсетив фильм. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 «Дагъыстан» деген программа. 19.10 ДАССР-ни халкъ депутатларыны иш гюнлюгю. 19.30 Концерт. 19.45 9-нчу студия. 20.45 В. Третьяковну башчылыгъы булан СССР-ни Пачалыкъ камера оркестри согъа. 21.00 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 21.30 Хоккей. Дюньяны чемпионаты. Чехословакияны ва СССР-ни жыйым командалары. Швейцариядан берилиш. 00.30 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу.

II ПРОГРАММА

8.00 Эртенги гимнастика. 8.15 «Китап учунгъу яшав». Илму-англатыв фильм. 8.35, 9.35 География. 8-нчи класс. 9.05 Француз тил. Охутувну биринчи йылы. 10.05 Француз тил. Охутувну экинчи йылы. 10.35, 11.35 Тарих. 7-нчи класс. 11.05 Рус тил. 12.05 «Халкъ магъа герти атымны къайтарар». Телевизионный документли фильм. 12.45 «Булакълар». 13.15 Такрарланагъан телефильм. «Тамаша уьйленив». 2-нчи сериясы. 14.25 Ритмикалы гимнастика. 17.45 ДАССР-ни халкъ депутатларыны 1 съездинде. 19.15 Хоккей. Дюньяны чемпионаты. Швецияны ва Канаданы жыйым командалары. Швейцариядан берилиш. Экинчи ва уьчюнчю бёлюклери. Перерывинде (19.50) — «Гечегиз яхшы болсун, гиччипавлар!» 21.00 «Акъ табун». Телевизионный документли фильм. 21.20 Бетге бет. «НЛО: къаравулланмагъан къонакъ». 3-нчю берилиш. 22.00 СССР-ни Оьр Советини сессиясында.

АРБАГЮН, 25 АПРЕЛЬ

I ПРОГРАММА

6.30 120 минут. 8.35 «Дюньяны яшлары нени гьакъында йырлай». 9.20 Хок-

... ара фестивалыны телевизионный программасы. 15.30 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 15.45 Рус халкъ инструментлерини Свердловскидеги яшоьрюмлер оркестри согъа. Свердловскиден берилиш. 16.10 Компьютер булангъы лагьырлашыв. 16.55 Телевизионный документли фильмни премьерасы. «Хайваны атавну сынаву». 17.30 Мультфильм. 17.40 «Тавланы насиби». Унцукул юртну инче саният школасында тарбиялангъанланы концерти. 18.00 «Дагъыстан» деген программа. 18.10 ДАССР-ни халкъ депутатларыны съездинде. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 Гьакимлик — Советлеге. Грузиядагъы политика гьал. Берилишде Грузияны Коммунист партиясыны ЦК-сыны секретары В. Гургенидзе ортакъчылыкъ эте. 19.30 Кинопанорама. 21.00 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 21.30 Коллаж. 21.35 Футбол. Ёлдашлыкъ ёлугъув. Ирландияны ва СССР-ни жыйым командалары. Берилиш Исландиядан юрюле. 23.25 «Сююв ва язбаш» деген концерт. 23.50 Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу.

II ПРОГРАММА

8.00 Эртенги гимнастика. 8.15 «Монрепо» деген документли фильм. 8.35, 9.35 Физика. 9-нчу класс. 9.05 Немец тил. Охутувну биринчи йылы. 10.05. Немец тил. Охутувну экинчи йылы. 10.35, 11.35 Музыка. 5-нчи класс. 11.05 «Насип къушну артындан». 12.05 Телевизионный документли фильм. 12.30 РСФСР-ни халкъ артисткасы Л. Рюмина йырлай. 13.10 Такрарланагъан телефильм. «Тамаша уьйленив». 3-нчю ва 4-нчю серияллары. 17.00 Мультфильмлер. 17.25 РСФСР-ни шагьарларыны телестудиялары. «Варислик». (Тюмень шагьар). 17.55 Коллаж. 18.00 ДАССР-ни халкъ депутатларыны 1 съездинде. 20.00 «Гечегиз яхшы болсун, гиччипавлар!» «Адамлар яшайгъан атав». 20.15 СССР-ни Оьр Советини сессиясында.

РАДИО

ТАЛАТГЮН, 24 АПРЕЛЬ

7.15 «Тангчолпан» деген информация - публицистика программа. 17.00 Янгы хабарлар. 17.20 — 18.00 «Къапгъын». Сатиралы радиожурнал.

АРБАГЮН, 25 АПРЕЛЬ

7.15 «Тангчолпан». 17.00 Янгы хабарлар. 17.20 — 18.00 «Энемжая» деген жамият-политика радиожурнал

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
367007, Магьачкъала, Комсомол проспекти, 61.

ТЕЛЕФОН НОМЕРЛЕРИ: редакторну заместителини — 7-24-96, жаваплы секретаргъа ва партия бёлюгюне — 7-28-76, юрт хозяйство бёлюгюне — 7-23-72, кагъызлар ва информация бёлюгюне — 7-28-85, культура ва промышленность бёлюклерине — 7-22-81, издательствогъа — 7-51-92, бухгалтериягъа — 7-30-94.

Газета отпечатана офсетным способом в типографии издательства Дагестанского обкома КПСС. (Комсомольский проспект, 61).